

پروپوزال

کنگره بین‌المللی فاطمه الزهرا (س)

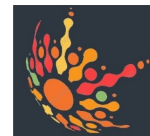
با همکاری سازمانها، نهادها و دانشگاه‌های بزرگ
اسلامی از ۵ قاره جهان

مجری

بنیاد جهانی سادات - مؤسسه فرهنگی چند منظوره ساتیا - شورای

ملیت سادات افغانستان - انجمن سرمایه گذاران خارجی

۰۹۱۲۴۵۲۳۴۹۱ - ۰۹۱۲۶۵۳۱۱۰۹

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند:

من احب فاطمه ابنتی فهو فی الجنة معی ومن ابغضها فهو فی النار

هر کس فاطمه علیها السلام دخترم را دوست بدارد، در بهشت با من است، و هر کس با او دشمنی ورزد، در آتش [دوزخ] است

چکیده

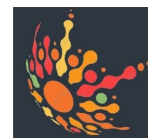
حضرت فاطمه سلام الله علیها در دین اسلام جایگاه بسیاری رفیعی دارد و به ویژگی های متعددی ممتاز است. آن حضرت (س)، معصوم است و ۱۲ امام شیعه از نسل آن حضرت هستند. سوره و آیاتی از قرآن همچون سوره کوثر، سوره انسان، آیه تطهیر و آیه مودت در حق آن حضرت و همسر و فرزندان نازل گردیده و دوستی و دشمنی با آن حضرت به منزله دوستی و دشمنی با پیامبر است. در بسیاری از آیات قرآن به فاطمه زهرا اشاره شده، اما، همچون امامان شیعه، نامی از او به میان نیامده است. پژوهشگران و نویسندگان اهل سنت و شیعه شمار گوناگونی از آیات را درباره فاطمه دانسته اند. بعضی ۳۰ آیه، بعضی ۶۰ آیه در ۴۱ سوره و بعضی هم ۱۳۵ آیه از ۶۷ سوره را درباره او می دانند. بیشتر این موارد انتساب براساس احادیث است، اما برخی نیز از جهت شأن نزول و تطبیق مصداق و برخی هم از نظر تأویل و بطن آیات و برخی تفسیر است

سید محمدحسین طباطبایی، از مفسران شیعه، در بحث روایی تفسیر سوره انسان با گزارش روایات موجود در کتاب های اهل سنت و شیعه، شأن نزول این سوره را مرتبط با علی و فاطمه و داستان بیماری فرزند یا فرزندان شان و نذر برای بهبودیشان برمی شمارد از مفسران اهل سنت، شهاب الدین آلوسی در روح المعانی فخر رازی در تفسیر کبیر و شوکانی در فتح القدیر گزارش می کنند که این آیات درباره علی بن ابی طالب و فاطمه زهراست.

در برگزاری این گنگره مجموعه هایی چون دانشگاه های سراسر کشور، ستاد مرکزی اربعین، بنیاد بین المللی اربعین، عتبه امام حسین (ع)، مجمع جهانی شیعه شناسی، موسسه قرآء الزینب سلام الله علیها، موسسه ام البنین عراق، موسسه صلح و حقوق بشر بحرین، آستان قدس رضوی، بنیاد کرامت، پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری و مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران کشور، جامعه الزهرا، جامعه المصطفی، سازمان بسیج طلاب و روحانیون کشور، مجمع جهانی اهل بیت، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، اتحادیه جهانی زن مسلمان، انجمن سرمایه گذاران خارجی، موسسه خیریه ال البيت مجمع بین المللی اساتید مسلمان و دیگر نهادهای داخلی و خارجی مشارکت دارند.

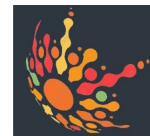
مجری این گنگره موسسه فرهنگی هنری ساتیا میباشد. این موسسه چندمنظوره در نظر دارد با مشارکت و همکاری نهادهای داخلی و خارجی و اندیشمندان اسلامی جهت شناختن ابعاد مختلف شخصیت یگانه دختر پیامبر مکرم اسلام بزرگترین **گنگره تخصصی و بین المللی فاطمه زهرا (س) را با حضور اندیشمندان از**

۱۲۱ کشور جهان را در سال ۱۴۰۴ در روز تولد این بانوی بزرگ برگزار نماید.

مشارکت کنندگان

ریاست جمهوری	دفتر مقام معظم رهبری	دانشگاه بین المللی الازهر مصر
مؤسسه فرهنگی ساتیا	قوه قضاییه	دانشگاه اسلامی کپنهاگن
جامعه المصطفی العالمیه	دانشگاه آزاد اسلامی کیش	مرکز اسلامی لندن
شورای عالی انقلاب فرهنگی	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	دفتر ایت الله سیستانی
صدا و سیما	وزارت آموزش و پرورش	دفتر ایت الله فیاض
سازمان تبلیغات	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری	دانشگاه واشنگتن آمریکا
پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی	وزارت علوم تحقیقات و فناوری	مرکز مطالعات اسلامی عربستان
مرکز اسناد انقلاب اسلامی	وزارت امور جوانان و ورزش	مرکز مطالعات اسلامی قطر
ستاد اقامت نماز	وزارت امور خارجه	مرکز مطالعات اسلامی پاکستان
مرکز پژوهشی علوم انسانی اسلامی	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	مرکز مطالعات اسلامی بحرین
مرکز رسیدگی به امور مساجد	معاونت نخبگان ریاست جمهوری	مرکز مطالعات اسلامی عراق
موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی	مرکز مدیریت حوزه علمیه	مرکز مطالعات اسلامی عربستان
شهرداری کیش	شیعیان هند پاکستان افغانستان	بنیاد احمد
موسسه فرهنگی سبک هون	خوجه های هندوستان	
شرکت مهندسی چهلبرج سپیدار	مجلس شورای اسلامی	
دفتر مرجع عالی قدر آیت الله مکارم شیرازی	بنیاد جهانی سادات	
دادستانی کل کشور	انجمن جهانی سادات	
دفتر تبلیغات اسلامی		
مرکز مدیریت حوزه های علمیه		
حوزه علمیه		
شورای گسترش زبان فارسی		
دانشگاه تهران		
دانشگاه پارس		
دانشگاه شهید بهشتی		
دانشگاه الزهرا		
دانشگاه		
دانشگاه		
دانشگاه		
دانشگاه		
دفتر آیت الله مکارم شیرازی		
دادستانی کل کشور		
دفتر تبلیغات اسلامی		
مرکز مدیریت حوزه های علمیه		
حوزه علمیه		

مقدمه

در تاریخ ملت‌های مسلمان و توده‌های محروم در امت اسلامی، فاطمه منبع الهام آزادی و حق‌خواهی و عدالت طلبی و مبارزه با ستم و قساوت و تبعیض بوده است. / علی شریعتی

فاطمه زهرا س دختر حضرت محمد مصطفی (ص) پیامبر ما مسلمانان اسما که القابی همچون زهرا، صدیقه، طاهره، مبارکه، بتول، راضیه، مرضیه، نیز ذکر شده است. فاطمه، در لغت به معنی بریده شده و جدا شده می‌باشد و علت این نامگذاری بر طبق احادیث نبوی، آنست که: پیروان فاطمه (علیها السلام) به سبب او از آتش دوزخ بریده، جدا شده و برکنارند.

زهرا به معنای درخشنده و صدیقه به معنی کسی است که به جز راستی چیزی از او صادر نمی‌شود و طاهره به معنای پاک و پاکیزه، مبارکه به معنای با خیر و برکت است و کنیه‌های فاطمه (علیها السلام) نیز عبارتند از ام الحسین، ام الحسن، ام الائمه، ام ابیها و...م باشد

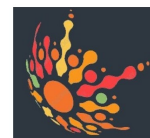
ام ابیها به معنای مادر پدر می‌باشد و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دخترش را با این وصف می‌ستود؛ این امر حکایت از آن دارد که فاطمه (علیها السلام) بسان مادری برای رسول خدا بوده است.

فاطمه (علیها السلام) در سال پنجم پس از بعثت و در روز ۲۰ جمادی الثانی در مکه به دنیا آمد در ۱۳ جمادی‌الاول یا ۳ جمادی‌الثانی ۱۱ هجری قمری در مدینه ندای حق را لبیک گفت و شعیان هر سال در ایام فاطمیه، با برگزاری مجالس عزاء، به سوگواری می‌پردازند.

حضرت زهرا(س) در کودکی زیر نظر پدر و مادرش رشد یافت و جوانی ایشان مصادف با ترویج رسالت پیامبر اسلام(ص) برای نشر اسلام بود، بنا به نقلی، ایشان در محاصره شعب ابی‌طالب مادرش را از دست داد. پس از هجرت به مدینه، در سال دوم هجری با حضرت علی بن ابی‌طالب(ع) ازدواج کرد. حضرت فاطمه(س) یکی از چهارده معصوم به شمار می‌آید که دارای مقام‌های ویژه معنوی مانند عصمت است، ایشان همچنین از اهل بیت پیامبر(ص) و یکی از پنج تن آل عباسست، براساس احادیث و روایات اهل سنت و شیعه، برخی آیه‌های قرآن کریم درباره حضرت فاطمه زهرا(س) است.

مصحف فاطمه، خطبه‌های «فدکیه» و «عیادت»، «حدیث لوح فاطمه» و «دعای نور» از آثار به‌جای‌مانده از این بانوی بزرگ اسلام می‌باشد، در مورد نام حضرت فاطمه زهرا(س)، ابن حجر هیتمی در الصواعق المحرقة و نسائی در سنن آورده است: خداوند او را فاطمه نامید چراکه او و دوستانش را از آتش جهنم قطع کرده‌است و فتال نیشابوری در روضة‌الواعظین از امام جعفر صادق(ع) نقل کرده‌است: فاطمه نامیده شد چون از بدی‌ها بریده شده‌است.

صحبت درباره این شخصیت بزرگ اسلام که نقش فراوانی در گسترش دین اسلام و کم به پیامبر بزرگ اسلام حضرت محمد ص داشت نیاز به تحقیق فراوان دارد. این گنگره با این رویکرد و شناخت ابعاد مختلف زندگی و تربیتی این بانوی بزرگ قصد دارد شناخت تازه‌ای از زندگی این بانو در اختیار جهانیان قرار دهد تا به عنوان الگویی در زندگی همسررداری و آزادی و زن مورد بررسی اندیشمندان غربی و شرفی و همچنین جامعه مردم قرار گیرد.

اهداف کنگره:

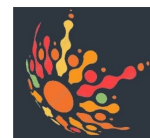
۱. بررسی ابعاد وجودی حضرت فاطمه زهرا (س)
۲. الگوپذیری از فاطمه زهرا (س)
۳. فاطمه زهرا (س) در منابع اسلامی اهل سنت، تشیع، زیدیه، اسماعیلیه و مسیحیت و ادیان ابراهیمی

جامعه هدف:

- ۱- هشتاد درصد جامعه هدف این کنگره عموم مردم در جهان هستند
 - ۲- بیست درصد جامعه هدف اندیشمندان کشورهای اسلامی و غربی هستند
- محورهای کنگره: (برای مقاله، کلیپ، شعر، داستان، هنرهای تجسمی)**
۴. قرآن در سیره حضرت فاطمه زهرا(س)
 ۵. نسب شناسی سادات جهان و حضرت فاطمه الزهرا (س)
 ۶. شخصیت حضرت فاطمه زهرا(س) در قرآن از منظر تفاسیر اهل سنت
 ۷. سبک زندگی حضرت فاطمه زهرا (س) در ارتباط با خدا و خویش
- در موضوعات: نماز، روزه، جهاد، دعا، معنویت، بصیرت، اخلاق فردی و تهذیب، عزت نفس، بهداشت فردی، پوشش، نظم و انضباط، کار و کوشش، خوراک و...
۸. سبک زندگی حضرت فاطمه زهرا (س) در ارتباط با جامعه اسلامی
- در موضوعات: ولایت مداری، مدیریت، سیاست، اقتصاد، تمدن اسلامی، اشتغال، ظلم ستیزی و عدالت، ارتباطات اجتماعی، اتحاد و همدلی، پیشرفت و توسعه، ایثار، انفاق، خانواده، مقام و منزلت زن، عزت اسلامی، حیات طیبه، امر به معروف و نهی از منکر.
۹. سبک زندگی حضرت فاطمه زهرا (س) در ارتباط با خانواده
- در موضوعات: تعلیم و تربیت، خانواده، ازدواج، وظایف همسری، فرزند پروری، حجاب و عفاف، والدین، صله رحم، همسایه، کودکان، جوانان، پیران، مشورت، شاد زیستن، غرب و سبک زندگی
۱۰. سیره و روش حضرت فاطمه زهرا (س) از منظر:
- قرآن کریم، اهل بیت، صحابه، اندیشه های امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، اندیشمندان دینی، اهل سنت و...
۱۱. اهل سنت، زیدیه، اسماعیلیه، مسیحیت و ادیان ابراهیمی و حضرت فاطمه زهرا (س)
 ۱۲. کتابشناسی حضرت فاطمه زهرا(س)
 ۱۳. حضرت فاطمه زهرا (س) در آئینه وحی
 ۱۴. آیه تطهیر و جایگاه حضرت زهرا(س) از دیدگاه اهل سنت
 ۱۵. شباهت های حضرت مریم(ع) و حضرت فاطمه الزهرا(س)
 ۱۶. فضایل اخلاقی حضرت زهرا(س) در سیره اجتماعی و بازتاب آن بر سلوک انسان ها
 ۱۷. حضرت فاطمه(س)؛ الگوی مشارکت اجتماعی و فرهنگی زن مسلمان در جامعه،

رویکرد کنگره:

رویکرد غالب بیان ابعاد شخصیتی و فضایل اخلاقی حضرت زهرا(س) در سیره اجتماعی و بازتاب آن بر سلوک انسان ها، الگوی مشارکت اجتماعی و فرهنگی و آزادی زن در جامعه خصوصا اروپا می باشد.

بخش های کنگره:

در دو بخش عمومی و بخش پنل های تخصصی برگزار می شود که بخش عمومی شامل افتتاحیه کنگره و سخنرانی شخصیت های کشوری و بین المللی آغاز می شود و بخش پنل های تخصصی شامل پنل های تخصصی به زبان فارسی و عربی و انگلیسی، اردو، پشتو، فرانسوی و اسپانیایی در این کنگره برگزار می شود که در حقیقت صاحب نظران و اندیشمندان و اساتید حوزه و دانشگاه از ایران و سایر کشورهای دنیا که مقالات و سخنرانی هایی را ارائه خواهند کرد.

همچنین بخش نمایشگاه به ارائه آثار برتر نقاشی، موسیقی، کتاب، شعر، داستان و دیگر هنرهای معاصر مربوطه به حضرت فاطمه زهرا س می پردازد

بخش فعالیت های تبلیغی، ترویجی:

در این بخش از نمایشگاه، کلیه مؤسسات دولتی و خصوصی، نهادها، ارگان ها، دستگاه های اجرایی و مراکز فرهنگی و دینی که دارای آثار جهت عرضه و نمایش هستند می تواند حضور پیدا کنند.

۱- برگزاری کارگاه های آموزشی و نشست های تخصصی:

کمیته علمی دانشگاهی نمایشگاه با شناسایی نیازهای آموزشی و با دعوت از اساتید، صاحب نظران و پیش کسوتان در حوطه شخصی حضرت فاطمه زهرا س و حوزه عفاف و حجاب اقدام به برگزاری نشست های تخصصی و کارگاه های آموزشی می نماید.

بخش نهایی

قدردانی از اشخاص حقیقی و حقوقی که فعالیت داشتند

چاپ کتاب تخصصی کنگره به صورت رنگی

ثبت نام و شرکت در کنگره:

تاریخ های مهم

شروع فعالیت های کارگروه برگزاری کنگره : ۱۴۰۴/۰۸/۷ قم المقدسه

طراحی سایت و سیستم های مجازی : ۱ دی ماه ۱۴۰۴

اعلام رسمی کنگره در سطح جهانی : یک بهمن ماه ۱۴۰۴

شروع پذیرش مقاله به صورت اینترنتی : ۱۲ بهمن ماه ۱۴۰۴

آغاز ثبت نام در همایش : یکم خرداد ۱۴۰۴

پایان ثبت نام در همایش : یکم دی ماه

پایان دریافت مقالات همایش : پنجم اذر ماه

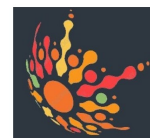
زمان برگزاری همایش : جمعه مصادف با ۱۲ دی ۱۴۰۴ روز ولادت حضرت فاطمه الزهرا (س)

مکان برگزاری همایش : ایران-تهران سالن میلاد برج میلاد

مکان برگزاری همایش : عربستان - مدینه منوره

مکان برگزاری همایش : مصر - دانشگاه الازهر و دانشگاه واشنگتن و قطر - دانشگاه پاکستان - دانشگاه

روسیه ، آلمان ، انگلستان ، عراق ، بحرین

چارت سازمانی (حتما از اتباع کشورهای اسلامی و اروپایی باید در هیات باشد)

هیات امنای کنگره :

حجه الاسلام قرائتی، دکتر ناصر رفیعی، حجه الاسلام قمی، آقای اسماعیلی، ایت اله میلانی، رجبی دوانی، شیخ جواد مروی، علیزاده موسوی، نواب، شیخ زکریا مشکور (المان)، شیخ عبدالله زعیم، سید جواد حسینی (امریکا) احمدی (کانادا)، هاشمی نژاد (کانادا)، شیخ فیاض، جواد تبریزی، سید ناصر عطایی، سید ضیا حسینی، مجید کافی، علیرضا نائج، صدیقه حسینی، آقای اورهان (ترکیه)، حسن صافی، کریمی جهرمی، میثم حسینی، آقای کورانی، شیخ اکرم برکات، عمار حکیم، شیخ زکزاکی، سیئ جعفر مرتضی عاملی، شیخ حسن جواهری، شیخ جواد فاضل، محسن جواهری، محسن مهاجری، سهیل الگادر، سید منور شاه سادات (ترکیه)، مسجد جانعی، حسن زمانی، نظری منفرد، زیبایی نژاد، ایت الله شهرستانی، رییس جامعه المصطفی، ایت الله اعرافی

رییس کنگره : ایت اله اعرافی

قائم مقام ریاست کنگره : حجه الاسلام دکتر کافی

دبیر علمی : دکتر علیرضا نائج

قائم مقام دبیر علمی : دکتر صدیقه حسینی

اعضای هیات علمی:

دکتر ناصر رفیعی، دکتر طباطبایی، دکتر علیرضا نائج - دکتر صدیقه حسینی - دکتر کافی

.....
.....
.....

ریاست روابط بین المللی : سید ناصر عطایی

ریاست اجرایی (مالی و اداری) : دکتر سید ضیا حسینی

قائم مقام دبیر اجرایی :

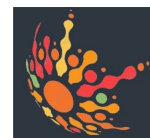
۱. دبیر قاره اروپا : تبعه یکی از کشورهای اروپایی
۲. دبیر قاره افریقا : تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه
۳. دبیر قاره امریکای شمالی: تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه
۴. دبیر قاره امریکای جنوبی: تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه
۵. دبیر استرالیا و نیوزلند: تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه
۶. دبیر چین و ژاپن و کره : تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه
۷. دبیر آسیای شمالی (روسیه ازبکستان قزاقستان ترکمنستان و ...)
۸. دبیر آسیای مرکزی : تبعه خارجی یکی از کشورهای منطقه

هیات اجراییه :

آقای

تمویل کنندگان مالی :

شورای ملیت سادات افغانستان، شرکت چهلبرج سپیدار، شرکت سپیدار عطا، انجمن سرمایه گذاران خارجی،

بخش دوم

مراحل انجام پروژه و شیوه اجرایی

شیوه اجرایی

برای اجرای این پروژه ملی و بزرگ پیش‌زمینه‌هایی باید تهیه و تنظیم شود. عهده‌دار این پروژه عظیم مؤسسه فرهنگی چندمنظوره ساتیا با همکاری بنیاد بین‌المللی احیا و گسترش معارف دین، دفتر رهبری بخش بین‌الملل به همراه جامعه المصطفی‌العالمیه می‌باشند.

مرحله اول: جمع‌آوری اطلاعات اولیه

در ابتدا می‌بایست نامه‌ای یکسان به تمام ادارات ذی‌ربط از جمله اداره کل اوقاف، اداره گردشگری و حوزه‌های علمیه و تمام نمایندگی‌های سیاسی جمهوری اسلامی ایران در سراسر جهان برای جمع‌آوری اطلاعات اولیه و دعوت اندیشمندان و ره‌یافتگان خارجی انجام گیرد.

مرحله دوم: پردازش و دسته‌بندی اطلاعات

در این مرحله همه اطلاعات به‌دست‌آمده ظرف مدت ۱ ماه بررسی و مورد ارزیابی اولیه قرار گرفته می‌شود و مقدمه برگزاری این کنگره بین‌المللی آماده می‌گردد.

تشکیل دبیرخانه کنگره و هیئت علمی

مرحله سوم: ایجاد سایت اینترنتی

مرحله چهارم: راستی‌آزمایی و بررسی از نزدیک

مرحله پنجم: اجرای همایش و تهیه نسخه نهایی کتاب جامع حجاب

دلیل انتخاب کیش:

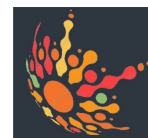
۱. حضور اتباع خارجی بدون داشتن ویزا
۲. وجود امکانات فوق‌العاده برای همایش
۳. وجود دریا و امکانات تفریحی برای مردم که از این طریق تبلیغ خوبی برای خارجیان نیز می‌شود.

زمان پیش‌بینی شده از شروع تا زمان برگزاری همایش سه ماه

هزینه برگزاری همایش با احتساب دعوت اساتید برتر جهان، حضور ۱۲۱ خانواده خارجی از ۱۲۱ کشور

جهان و دعوت ۳۲۰ مهمان داخلی و خارجی، هزینه اسکان سه‌روزه در قم، بلیط هواپیما، هزینه برگزاری

همایش و هزینه‌های جانبی حدود ۱۴ میلیارد تومان (الی ۲۰) می‌باشد.

افراد شاخص و سخنرانان

مرجع عالی قدر حضرت ایت الله مکارم شیرازی

حضرت آیت الله جوادی املی

رئیس جمهور آقای رئیسی

رئیس مجلس آقای قالیباف

رئیس قوه قضائیه حجت الاسلام محسنی اژه‌ای

رئیس فراجا سردار رادان

رییس سازمان اطلاعات فراجا سردار رضائیان

رئیس دانشگاه آزاد کیش

مدیرعامل مؤسسه فرهنگی ساتیا

رئیس صداوسیما

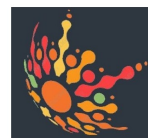
نمایندگان اتحادیه اروپا - آمریکا - کانادا - چین - ژاپن -

نمایندگان ادیان و مذاهب

برنامه ویژه

دیدار با رهبر معظم انقلاب حضرت ایت الله خامنه ای (مدظله)

دیدار با مراجع عظام

بخش سوم

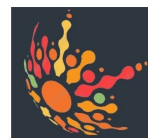
هزینه‌های ثابت و جاری

هزینه‌های ثابت

- هزینه دفتر مرکزی همایش در تهران، قم و کیش
- هزینه تجهیزات و مواد لازم
- هزینه حق الزحمه مدیر پروژه کارمندان و کارشناسان و مشاوران
- هزینه چاپ و پرینت
- هزینه چاپ کتب نهایی

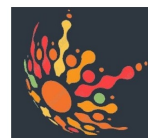
۱- هزینه‌های جاری

- هزینه اسکان
- هزینه حمل و نقل
- هزینه پذیرایی

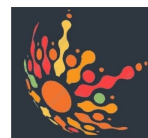
۱- هزینه‌های ثابت

ردیف	فعالیت	تعداد	تعداد ماه	هزینه هر روز	هزینه ماه	هزینه سال
	مدیر پروژه	۱	۱۸		۲۵۰۰۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰
	معاون پروژه	۱	۱۸		۱۵۰۰۰۰۰	
	معاون اجرایی	۱	۱۸		۱۵۰۰۰۰۰	
		۱	۱۸		۸۰۰۰۰۰	
		۱	۱۸		۸۰۰۰۰۰	
		۱	۱۸		۸۰۰۰۰۰	
		۲	۱۲		۱۰۰۰۰۰۰	
		۱	۱۲		۱۰۰۰۰۰۰	
		۲	۱۲		۱۰۰۰۰۰۰	
		۱	۱۲		۱۰۰۰۰۰۰	
		۳	۱۸		۱۰۰۰۰۰۰	
		۱	۱۰		۱۰۰۰۰۰۰	
		۳	۱۲		۱۵۰۰۰۰۰	
		۲	۱۲		۱۵۰۰۰۰۰	
	خرید سایت اینترنتی					
	برنامه‌نویسی کامپیوتر	۳	۱۴		۱۸۰۰۰۰۰	
	کمک برنامه‌نویس	۳	۱۴		۵۰۰۰۰۰	
	هاست و دامنه					
	تایپیست	۳			۴۰۰۰۰۰	
	نیروی های کمکی در هر استان ۳ نفر	۱۰۲	۵		۵۰۰۰۰۰	

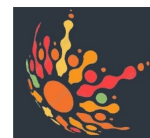
ادامه

ردیف	فعالیت	تعداد	قیمت			
	پرینتر رنگی A3	۳				
	کارت ریج پرینتر	۲۰				
	پرینتر رنگی A4	۲				
	کارت ریج	۲۰				
	اسکنر A1	۱				
	پلاتر HP	۱				
	رول کاغذ ۹۰ سانتی	۲۰				
	رول کاغذ ۸۰ سانتی	۲۰				
	رول کاغذ رنگی	۲۰				
	کاغذ A4	۱۰۰۰				
	کاغذ رنگی و روغنی	۲۰۰				
	میز مدیریت	۱				
	میز کنفرانس	۱				
	صندلی مدیریت	۱				
	صندلی کارمندی	۱۲				
	میز کارمند	۱۲				

۱- هزینه‌های جاری

ردیف	فعالیت	تعداد کشور	تعداد نفر	هزینه هر شب		
	اسکان در کیش برای ۵۰۰ نفر	۱۱۰	۵۰۰	۴۰۰,۰۰۰		
	حمل و نقل هوایی	۱۱۰	۵۰۰	۲۰۰,۰۰۰		
	حمل و نقل زمینی	۱۰	۵۰۰	۳۰۰,۰۰۰		
	حمل و نقل ریلی	۴	۵۰۰	۱۹۰,۰۰۰		
	اتومبیل در اختیار	۱	۱۰۰			
	اتومبیل در اختیار	۱	۱۰۰			
	بنزین					
	استهلاک					
	خورد و خوراک					

مطالبی راجع به حضرت فاطمه زهرا س

در نگاه اهل سنت

در منابع اهل سنت بر روی شخصیت او به عنوان بانویی پرهیزکار و بالیمان تأکید می‌شود. این منابع به‌ویژه بر دختر پیامبر مسلمانان، زندگی زاهدانه او و الگوی تقوا تأکید دارند.[۱۸۸] [در منابع اهل سنت روایت‌های دال بر رابطه نزدیک میان فاطمه و پدرش به صورت‌های فراوانی ذکر شده‌است، مانند حدیث سرور زنان و حدیث بضعه. شخصیت فاطمه با شخصیت مریم مقایسه شده که خداوند در قرآن وی را خالص ساخته و بر زنان جهان برگزیده‌است؛ بلکه در روایت ترمذی به عنوان سرور زنان بهشت از مریم برتر دانسته شده‌است].[۱۸۹]

این منابع از محبوبیت او و تربیتش نزد پیامبر گزارش می‌کنند؛ حق‌طلبی‌اش در زمان پیامبر و پس از آن را بیان می‌کنند؛ و شکوه و عظمتش را در قیامت گزارش می‌کنند.[۱۹۰] [در منابع تفسیری اهل سنت، پرداختن به برخی دیگر از ابعاد شخصیتی فاطمه زهرا به چشم می‌خورد. این منابع، فاطمه زهرا را در جایگاه راوی حدیث و سنت، قاری و مفسر معرفی می‌کنند و عمل او را مستند فتوا می‌دانند. از موقعیت ممتاز فاطمه نزد مردم و پناهندگی به او می‌گویند و این که مخاطب پیامبر در تلاوت آیاتی ویژه است. او را برخوردار از غذای بهشتی و بانوی برتر جهان (سیده النساء العالمین) می‌دانند].[۱۹۱] [بسیاری از این منابع، او را یکی از مصادیق «کوثر» می‌دانند که نسل پیامبر از طریق او گسترش و پراکندگی یافت؛ او را به همراه علی، حسن و حسین، اهل بیت پیامبر می‌دانند که مصداق آیه تطهیر هستند؛ «مَوَدَّتْ فِي الْقُرْبَى» را درباره او، علی، حسن و حسین می‌دانند؛ و مصداق «نِسَاءَنَا» در آیه مباحله معرفی می‌کنند؛ و در نهایت این که به همراه علی بن ابی‌طالب و کنیزشان فُضَّة، مصداق «أَبْرَار» در سوره انسان می‌دانند].[۱۹۲]

نزد شیعه

فاطمه به عنوان «مادر امامان»، جایگاه ویژه‌ای در بینش شیعه دارد. او به عنوان تنها فرزند بازمانده محمد، همسر علی و مادر حسن و حسین، دارای جایگاه منحصربه‌فردی بین شیعیان است. بنابه دیدگاه شیعیان، فاطمه شخصیتی مطهر، معصوم و به عنوان الگویی برای زنان مسلمان مطرح است. در منابع شیعه، بر شفقت و بخشندگی‌اش در عین تنگدستی که داشت، تأکید شده‌است.[۱۹۳]

دیدگاه زیدیه

زیدیه در موضوع امامت بر این عقیده‌اند که امامت علی بن ابی‌طالب پس از پیامبر، و امامت حسن مجتبی و حسین بن علی بر حق است؛ و امامت منحصرأ در فرزندان فاطمه — چه حسنی باشند یا حسینی — و با شروط معینی استمرار دارد.[۱۹۴] [آنان همه فرزندان فاطمه از حسن و حسین را اهل بیت پیامبر می‌شمارند].[۱۹۵]

به گفته ولیری، اسماعیلیه بیشتر پیوندها میان بُعد افسانه‌ای و بعد تاریخی فاطمه زهرا را به‌خاطر بالابردن موقعیت فاطمه زهرا حفظ می‌کنند؛ اما در موضوع خلقت، فاطمه زهرا به‌عنوان عنصری ثانویه میان عناصر عرفانی و نیمه‌عرفانی فراوان دیگر جایگاه می‌یابد؛ و در این حال، او تحت الشعاع دیگر عناصر قرار می‌گیرد و بیشتر پیوندها با بعد تاریخی‌اش از میان می‌رود. او در ادامه به اعتقاداتی از اسماعیلیه اشاره می‌کند که در منابع شیعه امامی موجود نیست، مانند یکی دانستن فاطمه زهرا با مسجدالاقصی، غار اصحاب کُهف و صخره موسی که آبی به‌صورت معجزه از آن فوران کرد [۱۹۶]. [خلافت فاطمیان براساس نام فاطمه زهرا بنا شده‌است. تفکرات این سلسله در اسماعیلیه نیز ادامه یافت. [۱۹۷].]

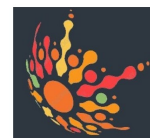
شیعه دوازده امامی

کتیبه‌ای با عبارت «یا فاطمه الزهرا» منصوب در حرم امام حسین

در نزد شیعیان دوازده‌امامی، فاطمه شخصیتی آسمانی دارد، هرچند اولین گزارش‌ها و حدیث‌های منتسب به وی در مقایسه با دیگر سیزده معصوم شیعه بسیار محدودتر است. فاطمه به‌دلیل همسر بودن با علی، نزد شیعیان جایگاه والایی دارد و به‌همین سبب بسیاری از روایات، زندگی وی را باشکوه نشان می‌دهند [۱۹۸].]

در خصوص خلقت فاطمه، ابن عیاش و ابن بابویه نام او را به‌مانند نام سایر آل عبا برگرفته از یک نام قدسی به‌نام «الفاطر (=خالق)» می‌دانند. حسن عسکری و فرات بن ابراهیم می‌نویسند از میان نام‌هایی که خدا به آدم آموخت، نام آل عبا و از جمله فاطمه بود [۱۹۹]. [در نوشته‌های دینی مانند نوشته‌های ابن بابویه و فرات بن ابراهیم تولد او معجزه‌گونه است. منشأ او میوه‌ای است از بهشت که معمولاً سیب یا خرما دانسته می‌شود که محمد در هنگام معراج آن را خورده‌است. بنابر حدیثی این میوه قبلاً با شهد و شیرینی که از بال جبرئیل منشأ گرفته، تماس داشته‌است. به‌نوشته محمد بن جریر بن رستم طبری در دلائل الامامه و حسین بن عبدالوهاب در عُیُونُ الْمُعْجَزَاتِ به‌همین دلیل بوده که محمد همیشه می‌گفته‌است فاطمه مخلوقی آسمانی در قالب انسان است. او رایحه بهشت را دارد و نام او در بهشت — معمولاً با نام «منصوره» — موجود است. فاطمه با مادرش هنگامی که در رحم بوده سخن می‌گفته‌است. تمام بانوان پرهیزکار از جمله سارا، آسیه، صفورا و مریم مادر عیسی در هنگام تولدش حاضر بودند. این زنان به‌ویژه

میریم، همیشه با فاطمه گره خورده‌اند و البته فاطمه همیشه برتر از همه آنان است. به‌نوشته ابن شهر آشوب فاطمه در

هنگام تولد، اسرار الهی و وقایع آینده را بازگو کرد و در این هنگام دنیا غرق در نور شد [۲۰۰].

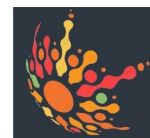
افزون بر نقش پیامبر اسلام و دوازده امام شیعی، فاطمه، دختر پیامبر، همسر امام اول و مادر امامان دیگر، تکمیل‌کننده پلرومای چهارده معصوم در فلسفه عرفانی شیعه است. به‌عنوان یکی از اعضای این پلروما، فاطمه نقش مهمی در روز قیامت دارد، و به‌ویژه زنان از او در این زمینه استمداد می‌کنند. وجود یک شخصیت زن در میان چهارده معصوم، عنصر «زن مقدس» را به کیهان‌شناسی مذهبی شیعه اضافه کرد که همتایی سنی برای خود ندارد و با مسیحیان در مسیحیت کاتولیک و ارتدکس مقایسه شده‌است. درواقع، فاطمه برخی از عناوین میریم، مانند «باکره» (بَتُول) و حتی «مادر پدرش» (ام‌آبیها) را به‌دست‌آورد. تقریباً به‌همین اندازه برای زنان، شخصیت زینب، خواهر حسین بن علی دارای اهمیت است که پس از وقایع کربلا، در برابر حکومت امویان ایستاده بود و موفق به نجات جان برادرزاده‌اش، علی بن الحسین شد و در نتیجه آن، خط امامت را حفظ کرد. اقدامات فاطمه و این زنان، الگوهای عملی و نمونه‌های مهمی را برای قانون شیعی ارائه داد. به‌عنوان نمونه، اصرار فاطمه بر حق به‌ارث‌رسیده از خیبر و سرزمین فدک از پدرش در مواجهه و مخالفت با ابوبکر، منجر به بهبود حقوق ارثی زنان در قانون اسلامی شیعه شد. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ م، روشنفکرانی مانند علی شریعتی روش‌های جدیدی را برای زنان به‌وجود آوردند که هم اسلامی و هم مدرن بودند. فاطمه و زینب به‌طور خاص به‌عنوان الگوهای نقش زنان در انقلاب ۱۳۵۷ ایران و در لبنان امروزی اهمیت ویژه‌ای یافتند [۲۰۱].

شیعیان معتقد هستند که عبارت «حَیَّ عَلَی خَیْرِ الْعَمَلِ» در اذان تنها محدود به نماز نیست و این عبارت به ولایت نسبت به خانواده پیامبر یا به عبارت دیگر، تکریم فاطمه و فرزندانش اشاره دارد [۲۰۲].

هانری کوربن می‌گوید در مکتب عرفانی شیعی شیخیه، چهارده معصوم مظهر حق و اسماء و صفات او هستند که تنها از طریق ایشان می‌توان خدا را شناخت [۲۰۳].

مقام عصمت

عصمت فاطمه، از راه پیوند میان پیامبری و امامت — یعنی دو نهادی که به عصمت و بی‌گناهی و بی‌خطایی شناخته می‌شوند — و از طریق پیوستگی‌اش با امامان و ویژگی‌های آنان در رفتارها و سنت‌های گوناگون به‌دست می‌آید. اثبات قرآنی عصمت چهارده معصوم به‌ترتیب از آیات تطهیر و ۱۲۴ بقره نتیجه گرفته شده‌است. در روایتی محمد به سلمان فارسی، نام و نشان امامان معصوم و نه فرزند حسین را می‌گوید و در آن نام فاطمه نیز برده شده‌است. در همین روایت آمده که خلقت پیامبر، فاطمه و دوازده امام از نور، و «قبل از ایجاد خلقت» بوده‌است. توجه به این منشأ درخشان چهارده معصوم، تفسیر آیه نور است؛ و درواقع، تقریباً هر ارجاع قرآنی به نور، به‌عنوان اشاره به آنان

است[۲۰۴]. به‌نوشته هانری کوربن، شیعه به‌عنوان یک دین در انتظار معاد که برپایه تفسیر معنوی از حقایق خَفیه و پنهان در چرخه ولایت شکل گرفته‌است، ارتباط تنگاتنگی با تفسیر مقام الهی و معنوی چهارده معصوم و ازجمله مقام الهی فاطمه دارد. دوازده امام شیعی به‌همراه پیامبر اسلام و دخترش فاطمه، مفهوم چهارده معصوم الهی نزد هانری کوربن را شکل می‌دهند[۲۰۵].

مقام طهارت

مقاله‌های اصلی: آیه تطهیر و اصحاب کسا

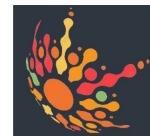
قرآن در آیه تطهیر به اهل بیت محمد مقام طهارت می‌بخشد. هرچند این آیه در خلال آیات مربوط به زنان محمد است، اما ضمیر آن در صیغه جمع مذکر است. به‌نوشته مادلونگ، علی‌رغم رویکرد شیعی در این موضوع، حتی در منابع اهل سنت مانند تفسیر طبری نیز مصداق این آیه محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین هستند. هرچند بنابر تفسیری زنان محمد هم از طریق ازدواج می‌توانند به طهارت برسند، در اصل ارجاع آیه به خویشاوندان خونی محمد است، که به‌جهت این مقام از پذیرش صدقه منع شده‌اند[۲۰۶]. [اهل سنت نوعی مسامحه دارند و معتقدند در این آیه به دو زن پیامبر و علی و فاطمه اشاره شده‌است. عموماً نویسندگان شیعه اهل بیت را، در مفهومی فراگیر، همه نسل علی و فاطمه می‌دانند، اما در علوم الهی، آن را برای علی و فاطمه و حسن و حسین و باقی امامان اختصاص می‌دهند. آیه قرآن همچون گواهی تفسیر می‌شود که همه آنان بدون گناه بوده‌اند][۲۰۷].

مقامات عالی

عده‌ای از شیعیان مقامات عالی‌های برای فاطمه قائل هستند که از آن به «معرفت به نورانیت» یاد می‌کنند. آنان بر این باورند که معرفت پیدا کردن به خداوند از طریق فاطمه ممکن است و تمامی فیض‌هایی که به بندگان می‌رسد از طریق فاطمه است. این معرفت از آن‌جا نتیجه گرفته می‌شود که با توجه به کُفُوبودن علی بن ابی‌طالب برای فاطمه زهرا و بنابر حدیث معرفت به نورانیت علی بن ابی‌طالب، معرفت به نورانیت فاطمه زهرا نیز از این طریق ممکن است و از طریق شناخت فاطمه می‌توان خدا را شناخت. این معرفت از راه شناخت خلقت نورانی اهل بیت و آیه نور امکان‌پذیر است[۲۰۸]. [به‌گفته علامه امینی ویژگی اشتراک چهارده معصوم در مبدأ خلقت بودن، نشانگر مقام ولایت آنان بر عالم و همه مخلوقات است. او در این‌باره به احادیثی اشاره می‌کند که کیفیت خلقت نوری پیامبر و اهل بیتش و همین‌طور چگونگی خلقت نوری فاطمه زهرا را بیان می‌کنند][۲۰۹].

دیدگاه پژوهشگران معاصر غربی

فاطمه زهرا نزد لویی ماسینیون و هانری کوربن، به‌عنوان پیوند و رابطه میان ادیان و مذاهب معرفی شده‌است. کوربن تأکید خاصی بر ولایت عرفانی نزد فاطمه زهرا دارد. کوربن تحت تأثیری که از فلسفه اشراقی سهروردی داشت،

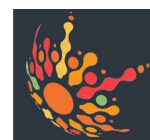

ارض ملکوت را در قالب فرّه فاطمه زهرا و هاله نور معرفی می‌کند. براساس مبانی پدیدارشناسی کوربن در شناخت فاطمه زهرا، فاطمه بنیاد و کمال هیئت لاهوت است. از ویژگی‌های مهمی که کوربن از طریق پدیدارشناسی خود سعی می‌کند برای تحلیل شخصیت فاطمه زهرا بیان کند، ناظر به ظهور اسامی و صفات خدا در گستره وجودی فاطمه زهرا به‌عنوان یک زن است، چنان‌که وی علت وجود ارض و زمین را وجود فاطمه زهرا می‌داند. به‌نظر ولادیمیر لاسکی، متکلم مسیحی ارتدوکس، دلیل این مطلب به‌خاطر ارتباط تنگاتنگی است که میان سوفیا به معنای شناخت خداوند و فاطمه زهرا وجود دارد، چنان‌که میان سوفیا به مثابه معرفت الهی و شناخت مقام فاطمه زهرا ارتباط نزدیکی وجود دارد.[۲۱۰]

به‌گفته لویی ماسینیون، فاطمه یکی از شخصیت‌های مهم در جریان رویداد مباحله بوده‌است. فِرَق مختلف اسلامی، تفاسیر مختلفی از او و مقام معنوی‌اش عرضه داشته‌اند؛ مثلاً برخی معتقدند که مسیحیان نجران در نهایت مجبور شده‌اند که اعتراف کنند فاطمه مانند مریم از قدّيسان است. یا برخی بر این باورند که فاطمه به‌معنای زنی الهی است که در جریان مباحله در پشت سر پیامبر قرار داشته‌است.[۲۱۱] کوربن تناظری بین فاطمه در متون مذهبی و آناهیتا، الهه باروری و آب‌های روان در ایران باستان، مشاهده نموده‌است. ویلهلم آیلرز در مطالعاتش بر روی منابع شیعه، بر این ارتباط تأکید و اشاره می‌کند که در این منابع، آب‌های بهشت و زمین و نمک، جزئی از مهریه فاطمه بوده‌است. هم‌چنین در باورهای مردمی و در آئین‌هایی که به باروری مرتبط است، فاطمه با عناصری که سمبل باروری هستند در ارتباط است، مانند رنگین‌کمان، گل یاسمن و انار.[۲۱۲]

هانری کوربن شخصیت فاطمه را تجسم سوفیا و ارض لاهوت می‌داند.[۲۱۳] کوربن ارض فوق ملکوتی یا همان ارض لاهوت را متجلی در شخص فاطمه زهرا می‌داند. موجودات عالم لاهوت به‌خاطر تقدّم ازلی خویش، دیدنی نیستند و آن‌ها را تنها در مظاهر و تجلیات‌شان می‌توان مشاهده کرد. ازاین‌رو در صورت نبودن فاطمه زهرا — که دارای شأنی ازلی است — نه ظهور امامت و نه ولایت امام وجود نداشتند. فاطمه زهرا در مقام سوفیائیت کیهانی، روشن‌کننده همه عوالم است و ازاین جهت، دارای شأن و وظیفه‌ای سه وجهی است. نخست این‌که او نفس یا آنیمای امامان و بابی یا آستانه‌ای است که امامان نور را از او دریافت می‌کنند. دوم این‌که او معانی همه عوالم است؛ و سوم این‌که او بیان یا تجلی است که بدون او سرچشمه و مبدأ خلقت عالم، ناشناخته و ناشناختنی باقی می‌ماند. مقام فاطمه جامع همه مقام‌های معرفت یا گنوس است و ازهمین‌رو برتری پیامبران در شناخت خدا، به‌نسبت معرفت آنان به فاطمه زهراست.[۲۱۴]

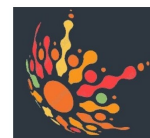
کوربن بر نقش فاطمه زهرا به‌عنوان کهن‌الگوی همیشگی زنانگی، فاطمه-سوفیا و مظهر تجلیات خداوند و عنصر زنانه پیامبر و امامان تأکید می‌کند که عملکردهای تئوفانیک[۱] یادداشت ۵ [و ذاتی‌شان تکیه بر درجات فاطمی‌شان

کارد[۲۱۵].[۲۱۶] وی براساس عرفان اسماعیلیه می‌گوید که برپایه عنوان فاطمه فاطر یا فاطمه خالق — که در صیغه مذکر است — مفهوم سیده‌النساء العالمین را باید در ورای تمایز جنسیتی و به معنای «سرور بشریت مؤنث» یا «سرور بشریت در حال تأنیث» جستجو، درک و ترجمه کرد. به این گونه که با توجه به این که سرشت همه مخلوقات از نفسِ امامان شیعه است، جایگاه آفریدگان نسبت به امامان — به عنوان نیروهای فاعلی و مذکر — جایگاه تأنیثی است. اما در عین حال که دوازده امام شیعه در جایگاه نیروهای فاعلی و اسباب و علل آفرینش، جایگاهی مذکر دارند و مردان الهی هستند، از سوی دیگر، هم‌زمان در جایگاه «نفس» پیامبر، یعنی آنیما و وجه تأنیثی او هستند؛ و چون مرتبه وجودی و حقیقت نفس، مرتبه و حقیقت فاطمه-سوفیاست، شأن مظهریت و ولایت دوازده امام، همان مقام «فاطمی» آنان است و این، معنای فاطمه فاطر یا فاطمه خالق است.[۲۱۷] [کوربن، فاطمه زهرا را نفسِ عالم خلقت می‌داند بدین معنا که نفس یا سوفیا یا فاطمه، بخش تشکیل‌دهنده وجود بشری است که خود را در قالب نفس در مقابل تخیل و عقل، جلوه‌گر ساخته‌است. این نفس دارای این امکان است که اسما و صفات الهی را در خود متجلی می‌سازد و از این حیث به «نفس» نامبردار است].[۲۱۸]

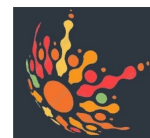
ارتباط میان مریم عذرا و فاطمه زهرا

ساموئل زینر به ارتباط فاطمه زهرا با مریم و سوره قدر می‌پردازد و می‌گوید همان گونه که فاطمه «ظهوری از اُم‌الکتاب در سطح زمینی» است، مریم «ظهور سکوت اُم‌الکتاب در سطح زمینی» است. فاطمه شب است و مریم، مظهر سکوت است که شب را تشکیل می‌دهد، یعنی همان نشانه و رمزی که در روایت قرآن، از روزه سکوت مریم نمایان است. جنبه آسمانی مریم، مظهر آرامش الهی یا «سلام» است. او نمونه‌ای از ظرفیت و وابستگی به آرامش الهی است که به همه موجودات به گونه ابتدایی، با توجه به مبدأ خلقت در خالق — که خودش آرامش است — داده می‌شود. همان گونه که فاطمه با توجه به احادیث شیعه، شب است که در سوره قدر «سلام و آرامش» تعیین شده‌است، بنابراین مریم نیز همان «سلام» است و حضور او نمایانگر آرامش بهشتی است، زیرا او مانند فاطمه بانویی برتر از نور است. زینر فاطمه زهرا را به عنوان ظهوری در سطح زمینی از «بانوی ازلی حکمت» مطرح‌شده در عهد عتیق معرفی می‌کند و او را با تعبیر قرآنی اُم‌الکتاب، یعنی مادرِ ازلی کتاب یا مادر امر الهی — کلام خداوند — معادل کرده‌است. ساموئل زینر می‌گوید سوره قدر عمقی چندگانه دارد. روح مانند قرآن در شب قدر، شبی که فاطمه است، نازل می‌شود. باین حال مریم هم نماد شب است. سوره مریم نشان می‌دهد عیسی، کلمه و روح خدا، در شب، به «اُم» وارد شده که مریم — به عنوان تجسم شب — است؛ بنابراین، اگر براساس الهیات شیعه، فاطمه زهرا تلاقی نورهای حکمت‌های بیرونی و درونی دین باشد، پس مریم، «نقطه یگانگی» است که «افق رویداد» را دربردارد، جایی که سکوت، کلام پنهانِ ابدیت با کلام گفته‌شده خداوند پیوند دارد.[۲۱۹]

به گفته مری ترلکیل منابع شیعه حکمی را که در قرآن از سوی خدا به مریم ابلاغ شده، برای فاطمه زهرا نیز می‌دانند. آن گونه که از او با عنوان «مریم کبری^۱» یاد می‌کنند. برای شیعیان هر دو زن از جانب خدا برای اهدافی عالی یعنی «مادران دودمان‌هایی متعالی» انتخاب شدند؛ باین حال فاطمه زهرا، به عنوان «مریم کبری^۲»، از مریم در طهارت و رحمت الهی فراتر می‌رود. مریم و فاطمه زهرا به عالمان مسیحیت قرون وسطی، مسلمان و دانشمندان مطالعات جنسیتی، فرصتی برای بررسی نقش‌های زنانه در متون مقدس دادند. نویسندگان مسیحی، مریم را به عنوان مادر مسیح اعتلا دادند، و نویسندگان شیعی فرزندان فاطمه را به عنوان رهبران معصوم جامعه — امامان — نامیدند. مریم و فاطمه زهرا فراتر از مدل‌هایی برای الگوهای زنانه مطرح شدند. این نمونه‌ها برنامه‌های پیچیده سیاسی، اجتماعی و مذهبی روزگار خود را نیز فاش و رسوا می‌کنند. نویسندگان دوران باستان متأخر و نویسندگان مسیحی قرون وسطای آغازین، مریم را با کلیسا شناسانده و برابر کردند و آنانی را که خارج از آن محدوده بودند، مُرَد نامیدند. نویسندگان شیعه در قرون وسطای آغازین بیان کردند که فاطمه زهرا پیروانش را به بهشت می‌برد و دشمنانش را به آتش جهنم هدایت می‌کند. تاریخ‌نویسان زندگی پیامبران و مُتَأَلِه‌ان به‌طور یکسان از طریق جلوه‌دادن مریم و فاطمه زهرا با نشانه‌های نمادین هویت سیاسی، الهی و همگانی، آنان را برای جوامع خود بازتعریف کردند. فاطمه زهرا، تنها زن میان اهل بیت پیامبر است. باین حال، همان‌طور که در مسیحیت، نویسندگان مرد هم‌زمان فضایل فاطمه را می‌ستودند، در همان حال غلبه مردانگی در میان اهل بیت را نیز تحسین می‌کردند. حضور فاطمه زهرا در میان اهل بیت در نهایت به نقش او به عنوان دختر محمد، همسر علی و مادر امام وابسته بود.[۲۲۰]

ترلکیل می‌گوید جایگاه‌یابی مریم و فاطمه زهرا در میان مسیحیان و مسلمانان، به چند دلیل کار دشواری است. اول این که یک مطابقت موفق، باید منابع تاریخی دو فرهنگ متفاوت در دوره‌های تغییرات بحرانی در هویت جمعی و مذهبی را به صورت یک‌جا به دست آورد. این درحالی است که هیچ تقارن تاریخی یا جغرافیایی وجود ندارد. در متون مسیحی، مطالب درباره مریم در اولین رساله‌های مذهبی دیده می‌شوند و در محافل مروونژی در اروپای غربی ادامه می‌یابند. در متون اسلامی، مطالب درباره فاطمه زهرا منحصراً در دوران خلافت عباسیان آغاز شده و در سراسر سلسله‌های شیعه در مصر، ایران و یمن گسترش می‌یابد. درحالی که هیچ شباهتی در فضا و زمان وجود نداشت، هر دو دسته مخاطبان مسیحی و مسلمان در تلاش برای تعریف خود در دنیایی بودند که به سرعت در حال تغییر بود. دلیل دوم این است که مقایسه مریم و فاطمه زهرا بستگی به انواع مختلفی از منابع دارد. آثار باستانی و دوره آغازین قرون وسطی، تعدادی از رساله‌های مذهبی و ادبیات مربوط به مریم را ارائه می‌دهد. محققان می‌توانند از طریق این متون، توصیفات الهی مریم را در کنار متون معجزه‌گونه و توصیفات آیینی مشاهده کنند. متألّه‌ان به وضوح بر جنبه معجزه‌گونه بودن مریم اعتماد می‌کنند تا مسیح‌شناختی خود را تعریف کنند؛ تاریخ‌نویسان زندگی پیامبران، ماهرانه

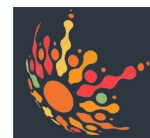

مریم را به عنوان الگویی برای تقلید نزد زنان مقدس بالا می‌برند. نویسندگان مروونژی‌ها حتی بسیاری از ملکه‌ها و بزرگان راهبه‌های خود را به عنوان باکره‌های باشکوه در شمایل مریم ارائه می‌دهند. اما منابع شیعه که فاطمه زهرا را می‌ستایند دسته‌بندی مشکل‌تری دارند. یک مقایسه بین فرهنگی مطلوب، ارتباط تصاویر فاطمی در الهیات و زندگی‌نامه با هم‌تایان مسیحی آن‌ها را مورد سنجش قرار می‌دهد؛ اما، مطابقت موازی کار آسانی نیست. مشکل سوم مقایسه مریم و فاطمه زهرا در متون مربوط، این است که نویسندگان مرد اغلب آن دو را با تصاویر متضاد توصیف می‌کردند. مریم و فاطمه زهرا هر دو آرمانی و درعین حال بی‌نظیر، پاکدامن و درعین حال پُرثمر، شفیع و میانجی و درعین حال خدمتکاری مطیع بودند. این تصاویر سردرگم‌کننده، پرسش‌هایی تاریخی در مورد شیوه حقیقی نگرش جوامع مسیحی و اسلامی به زنان و نقش‌های جنسیتی به جا می‌گذارد.[۲۲۱]

منابع برای تاریخ‌نگاری زندگی فاطمه زهرا

منابع اولیه

منابع دست اول شناخت زندگانی فاطمه زهرا عبارت است از قرآن، گفته‌های محمد و اهل بیت در قالب حدیث و آنچه از کردار وی ثبت شده است. در الفهرست ابن ندیم نخستین کتاب شیعه، کتاب سلیم بن قیس هلالی برشمرده شده است، که تاریخ آن حدود نیمه دوم سده اول تا اوایل سده دوم هجری تخمین زده شده است.[۲۲۳][۲۲۴] علاوه بر آن، کتاب‌های سیره نبوی شامل زندگی‌نامه‌های سنتی نوشته شده توسط مسلمانان و گفتارهای منسوب به پیامبر اسلام است.[۲۲۵] که در سده‌های دوم تا چهارم هجری نگاشته شده است.[۲۲۶] [به‌نوشته رسول جعفریان سیره نبوی شامل دو بخش بود که یکی به زندگی اجداد محمد و زندگی محمد در مکه می‌پرداخت و بخش دوم به حوادث پس از هجرت محمد از مکه به مدینه یعنی زندگی محمد در مدینه اختصاص داشت، که به «مغازی» مشهور است].[۲۲۷] در این میان، قدیمی‌ترین کتاب سیره در دسترس، نوشته ابن اسحاق (در گذشته حدود ۱۵۰ هق) با عنوان زندگی رسول خدا (نوشته شده در ۱۲۰ تا ۱۳۰ سال پس از درگذشت محمد) است که متن اصلی آن از بین رفته است،[۲۲۸] اما بخش‌هایی از آن در آثار تاریخ‌نگاران بعدی، مانند السیره النبویه ابن هشام (در گذشته ۲۱۳ یا ۲۱۸ هق) و تاریخ طبری طبری به جای مانده است.[۲۲۹][۲۳۰][۲۳۱] مورخان اهل سنت سیره ابن اسحاق را به عنوان یک روایت مقبول از زندگی محمد پذیرفته‌اند و دیگر اخباری را که گردآورده‌اند در حاشیه آن قرار داده‌اند.[۲۳۲] اگرچه نه همه محققین، اما بسیاری از آنان درستی و صحت این زندگی‌نامه‌های قدیمی را پذیرفته‌اند، با این وجود میزان درستی آن‌ها قابل تعیین نیست.[۲۳۳] [از دیگر سیره‌نویسان بنام، محمد بن عمر واقدی (در گذشته ۲۰۷ یا ۲۰۹ هق) مؤلف کتاب المغازی و نیز منشی او، محمد بن سعد بن منیع (در گذشته ۲۳۰ هق) مشهور به ابن

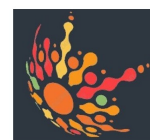

سعد بغدادی، نویسنده طَبَقَاتُ الْكُبَرَى ُ هستند. [۲۳۴۰] [المغازی از مهم‌ترین آثار محمد بن عمر واقدی است. در مقایسه با سیره ابن اسحاق، این کتاب از نظر وسعت و ارائه جزئیات بر اثر ابن اسحاق برتری دارد. واقدی برای نوشتن مغازی پیامبر اسلام، از تمام منابع شفاهی و مکتوب، اطلاعات نسب‌شناسان و بازدید از مناطق جنگی این نبردها استفاده کرده‌است. [۲۳۵۰]

منابع ثانویه

منابع ثانویه برای کشف و فهم تاریخی رویدادهای زندگی فاطمه، آثار تاریخی مورخان است. [۲۳۶۰] [انسابُ الأشراف احمد بن یحیی بلاذری (درگذشته ۲۷۹ ه‍.ق) دربردارنده اخبار تاریخی بسیاری درباره جنگ‌های صدر اسلام و اصحاب حدیث و به‌طور ویژه، برخی اطلاعات خاص درباره برخی مطالب موردنظر شیعه است، مانند وقایع رویداد خانه فاطمه زهرا، غدیر خم، روایاتی درباره فضایل علی بن ابی‌طالب یا برخی موارد در نکوهش عثمان را بیان کرده‌است. [۲۳۷۰] [تاریخ یعقوبی که به نام نویسنده آن، یعقوبی (درگذشته ۲۸۴ ه‍.ق) است، مهم‌ترین اثر او نیز به‌شمار می‌رود. تاریخُ الرُّسُلِ و المُلُوک معروف به تاریخ طبری (نوشته میان سال‌های ۲۸۳ تا ۲۹۰ ه‍.ق و بازنگری تا ۳۰۳ ه‍.ق) اثر محمد بن جریر طبری (درگذشته ۳۱۰ ه‍.ق) از کتاب‌های مقبول عام است که سبب اتکای تاریخ‌نگاران پس از او مانند ابنِ مَسْکُوِّیّه، ابن اثیر و ابن کثیر بر این کتاب شده‌است. [۲۳۸۰] [مناقب آل ابی‌طالب (نوشته کمی پس از ۵۵۳ ه‍.ق) از آثار ابن شهر آشوب (درگذشته ۵۸۸ ه‍.ق) است. این کتاب با ذکر مناقب پیامبر اسلام آغاز می‌شده، با امامان شیعه ادامه یافته و به ذکر صحابه و تابعین پایان می‌پذیرفته‌است، اما نسخه‌های موجود با ذکر بخش حسن عسکری به انجام می‌رسد. [۲۳۹۰] [رسول جعفریان به‌طور خاص در میان کتاب‌های حدیثی، کتاب کافی (نوشته حدود اوایل سده چهارم هجری) را واجد اطلاعات تاریخی می‌داند. [۲۴۰۰]

منابع زندگی فاطمه زهرا گاهی بخشی از زندگی را دربردارد، مانند منابعی که به ازدواج و درگذشت فاطمه زهرا یا مسئله فدک پرداخته‌اند. برخی از این منابع اولیه از این قرار هستند: تَزْوِیجُ فَاطِمَةَ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ ابی‌الدُّنْیَا) درگذشته ۲۸۱ ه‍.ق)، أَخْبَارُ فَاطِمَةَ وَ نَشَأَتِهَا وَ مَوْلِدُهَا مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ دِينَارِ غَلَّابِی) درگذشته ۲۹۸ ه‍.ق)، الظَّلَامَةُ الْفَاطِمِيَّةُ حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ أَطْرُوش) درگذشته ۳۰۴ ه‍.ق)، تَزْوِیجُ فَاطِمَةَ بِنْتِ الرَّسُولِ مَنْسُوبُ بِهِ مُحَمَّدُ بَاقِرُ بِهِمَرَاهُ تَزْوِیجُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ لِغَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ گِردآوری محمد بن هارون رویانی) درگذشته ۳۰۷ ه‍.ق)، أَلْسَقِيفَةُ جَوْهَرِي بَصْرِي) درگذشته ۳۲۳ ه‍.ق)، تَزْوِیجُ فَاطِمَةَ عَبْدِالْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى جَلُودِي) درگذشته ۳۳۲ ه‍.ق)، مَوْلِدُ فَاطِمَةَ شَيْخِ صَدُوقِ) درگذشته ۳۸۱ ه‍.ق)، وَفَاةُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ ابِوالْحَسَنِ بَكْرِي مِصرِي) درگذشته ۹۵۳ ه‍.ق)، وَفَاةُ الزَّهْرَاءِ سَيِّدِ هَاشِمِ حَسِينِي بَحْرَانِي) درگذشته ۱۱۰۷ ه‍.ق). [۲۴۱۰]

منابع پرداخته به خطبه فدکیه عبارتند از: *بلاغات النساء* ابن طیفور) درگذشته ۲۸۰ هـ (، *السقیفه* جوهری بصری) درگذشته ۳۲۳ هـ (، *الشافی* سید مرتضی) درگذشته ۴۳۶ هـ (، *الاحتجاج* طبرسی، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید) درگذشته ۶۵۶ هـ (، *الطرائف* سید بن طاووس) درگذشته ۶۶۴ هـ (، *كشف الغمّة فی معرفة الأئمة* علی بن عیسیٰ اربلی) درگذشته ۶۹۳ هـ (، [۲۴۲]

منابعی که در آن‌ها به مناقب و فضائل فاطمه زهرا پرداخته شده از این قرار هستند: *الفضائل* جابر بن یزید جعفی) درگذشته ۱۲۸ هـ (، *مناقب أهل البيت* عباد بن یعقوب رواجی کوفی) درگذشته ۲۵۰ هـ (، *فضائل أهل البيت* ابن ابی حاتم رازی) درگذشته ۳۲۷ هـ (، *مناقب فاطمة الزهراء* حاکم نیشابوری) درگذشته ۴۰۵ هـ (، *مناقب فاطمة الزهراء* و ولدها محمد بن جریر طبری) درگذشته پس از ۴۱۱ هـ (، *الروضه الزهراء فی مناقب فاطمة الزهراء* ابوسعید محمد بن احمد خزاعی، *الثاقب فی المناقب* ابن حمزه طوسی) درگذشته ۵۶۰ هـ (، *الثلغور الباسم فی فضائل السيدة فاطمة جلال الدین سیوطی*) درگذشته ۹۱۱ هـ (، *إتحاف السائل بما لفاطمة من المناقب و الفضائل* محمد بن علی مناوی) درگذشته ۱۰۳۱ هـ (، [۲۴۳]

در آثار پژوهشی و هنری

کتابشناسی

آثار درباره فاطمه زهرا از آغاز دوره تدوین حدیث، مورد توجه بوده است. در این میان، اهل سنت بیشتر به گردآوری احادیث و روایات فاطمه زهرا و شیعه بیشتر به ماجرای درگذشت او توجه کرده اند. در یک دسته بندی کلی، این آثار را در پنج بخش می توان جای داد: نخست مسندها و آثار روایی و شرح سخنان، دوم کتابهای مناقب و فضایل، سوم زندگی نامه ها، چهارم کتابهای تحلیلی اخلاقی، تربیتی از زندگی فاطمه زهرا و پنجم کتابشناسی ها. [۲۴۶]

در دسته مسندها و آثار روایی و شرح سخنان، بیشتر آثار متعلق به اهل سنت است. برخی از این آثار اکنون موجود نیستند مانند: *مسند فاطمة علی بن عمر دارقطنی*، *مسند فاطمة الزهراء* عمر بن احمد شاهین، و *من روى عن فاطمة من اولادها ابن عقده و السقیفه* جوهری بصری. در میان آثار موجود، مسندهایی هست که مسند فاطمه زهرا بخشی از آن هاست مانند: *مسند اسحاق بن راهویه*، *مسند احمد بن حنبل*، *مسند ابوعلی موصلی و المعجم الكبير طبرانی*. *مسند فاطمة الزهراء جلال الدین سیوطی* کتابی مستقل و جامع ترین اثر حدیثی اهل سنت در زمینه روایات فاطمه زهراست. در کتابهای تاریخ اهل بیت نیز احادیثی از فاطمه زهرا موجود است، مانند: *الذریة الطاهرة النبویة* محمد بن احمد دولابی. در مجموعه حدیث شیعه، کهن ترین مسند موجود درباره فاطمه زهرا، *دلائل الامامة* طبری است. در عصر حاضر، در حوزه حدیثی شیعه، نگارش مسند مورد توجه واقع شده و از آن

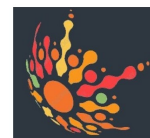
میان آثار درباره فاطمه زهرا — به خاطر اقتضای رجوع به الگوی زن مسلمان در سیره و سخنان فاطمه زهرا — بیش از آثار درباره دیگر چهارده معصوم است. برخی از مهم ترین این آثار عبارتند از: مسند فاطمة الزهراء عزیزالله عطاردی قوچانی، مسند فاطمة الزهراء سید حسین شیخ الاسلامی، نهج الحیاء (فرهنگ سخنان فاطمه) محمد دشتی و مسند فاطمه مهدی جعفری. به جز مسندها، در آثار مُصَنَّف شیعه نیز احادیث فاطمه زهرا به صورت پراکنده آمده است. از این میان می توان به بحارالانوار محمدباقر مجلسی و عوالم العلوم عبدالله بحرانی اصفهانی اشاره کرد.[۲۴۷]

در حوزه کتاب های مناقب و فضایل، برخی از مهم ترین عبارتند از: أَلْفَضَائِل جابر بن یزید جعفری، مناقب فاطمة الزهراء و ولدها طبری، فَضَائِلُ أَهْلِ الْبَيْتِ ابن ابی حاتم رازی، أَلرَّوَضَةُ الزَّهْرَاءُ فِي مَنَاقِبِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ ابوسعید محمد بن احمد، أَلْخَصَائِصُ الْفَاطِمِيَّةِ باقر کجوری، مناقب فاطمة الزهراء حاکم نیشابوری، أَلثَّقَابُ فِي الْمَنَاقِبِ ابن حمزه طوسی، مَنَاقِبُ آلِ ابی طالب ابن شهر آشوب. برخی نویسندگان شیعه نیز مناقب فاطمه زهرا را با استفاده از کتاب های حدیث اهل سنت گردآوری کرده اند، مانند: شَرْحُ أَحْقَاقِ الْحَقِّ وَ إِزْهَاقِ الْبَاطِلِ سید شهاب الدین مرعشی نجفی، مناقب الزهراء، أَلْمُسْتَحْرَجَةُ مِنَ الْكُتُبِ الصَّحَاحِ غلامرضا کسائی کاکوانی، فضایل فاطمه زهرا از نگاه دیگران ناصر مکارم شیرازی و فاطمه زهرا از نظر روایات اهل سنت محمد و اصف. در دوره کنونی، کتاب های فضایل به جنبه های مختلف مناقب فاطمه زهرا پرداخته اند، مانند: فاطمة الزهراء بِهْجَةُ قَلْبِ الْمُصْطَفَى ۱ احمد رحمانی همدانی.[۲۴۸]

در بخش زندگی نامه آثار بسیاری با رویکردهای روایی-تاریخی، تربیتی-اخلاقی و مذهبی-کلامی نوشته شده است. برخی از مهم ترین این آثار عبارتند از: السَّقِيفَةُ و فدک جوهری بصری، فَدَكٌ فِي التَّارِيخِ سید محمدباقر صدر، بحارالانوار محمدباقر مجلسی و عوالم العلوم بحرانی اصفهانی، فاطمة الزهراء بهجة قلب مصطفى احمد رحمانی همدانی، شرح احقاق الحق و ازهاق الباطل سید شهاب الدین مرعشی نجفی، مُنْتَهَى الْأَمَالِ عباس قمی، فاطمة الزهراء مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ سید محمدکاظم قزوینی، زندگی نامه فاطمه زهرا سید جعفر شهیدی.[۲۴۹] در حوزه کتاب های تحلیلی اخلاقی-تربیتی نیز می توان به الزهراء الْقُدُوةُ محمدحسین فضل الله و فاطمه زهرا بانوی نمونه اسلام ابراهیم امینی اشاره کرد.[۲۵۰]

مهم ترین کتابشناسی ها درباره فاطمه زهرا نیز عبارتند از: فاطمة الزهراء بهجة قلب مصطفى احمد رحمانی همدانی، زخم خورشید: کاوشی در زندگی فاطمه زهرا مهدی حسینیان قمی، فاطمه در آئینه کتاب اسماعیل انصاری زنجانی.[۲۵۱]

در مطالعات آکادمیک غربی، در ابتدای سده بیستم هنری لَمِنِس کتاب Fatima et les filles de Mahomet را نگاشت که مبنای مقاله وی در ویراست نخست دانشنامه اسلام قرار گرفت و تصویری منفی از فاطمه زهرا ترسیم کرد. این دیدگاه، بعدها مورد نقد پژوهشگران غربی قرار گرفت. در مقابل لمنس، لویی ماسینیون در La

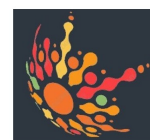
Der gnostische Kult der Fatima im Mubâhala de Medine et l'Hyperdulie de Fatima

schiiitischen Islam تصویری عرفانی از فاطمه زهرا به دست داد که مبتنی بر نگرش شیعیان بود و به جنبه تاریخی توجه نداشت. محمد علی امیرمعزی و جین کالمرد مقاله‌ای را در خصوص نقش فاطمه در معنویت، مناسک و فرهنگ عامه شیعی با عنوان «فاطمه دختر پیامبر محمد» نگاشتند. لئورا وچا ولیری در ویراست دوم دانشنامه اسلام مقاله فاطمه را با رویکرد تفکیک وجه تاریخی از وجه اعتقادی فاطمه نگاشت. در آغاز سده بیست و یکم، باربل بینهاور کهلر مقاله‌ای با عنوان «Fāṭima bint Muḥammad Metamorphosen einer frühislamischen Frauengestalt» نگاشت و کوشید تا شکل‌گیری تصویر سنی و شیعی از فاطمه زهرا را در جریان منازعات سیاسی-اعتقادی و نیز رویکردهای عرفانی و مناسکی توصیف کند. بینهاور کهلر و ورنه کلم در مقاله «فاطمه، فاطمه است» به ادراک مدرن از فاطمه به عنوان الگویی برای آگاهی و تعهد سیاسی-اجتماعی زنان معاصر پرداخته‌اند. همچنین، ورنه کلم، در مقاله فاطمه در ویراست سوم دانشنامه اسلام، توصیفی نقادانه از نگرش‌ها و پژوهش‌های مختلف درباره فاطمه در طول تاریخ را ارائه کرده‌است. [۲۵۲]

گستره ادبی

در حوزه ادبیات فارسی و عربی، در برخی نوشته‌های تفسیری و سفرنامه‌های فارسی و بنا به ضرورت نقل آیات و احادیث، به موضوعات پیرامونی فاطمه زهرا نیز اشاره شده‌است. باین‌حال، آثار منظوم درباره فاطمه زهرا از غنا و کیفیت بیشتری برخوردارند. ادبیات شیعی — که آثار درباره فاطمه زهرا را نیز دربرمی‌گیرد — از صدر اسلام و با سروده عربی حسان بن ثابت در روز غدیر خم آغاز شد و در سده چهارم هجری در زبان فارسی نیز گسترش یافت. دراین‌میان پنج رویکرد در سروده‌های فاطمی جریان دارد: رویکرد روایی و تاریخی، رویکرد فلسفی و کلامی، رویکرد تخیلی و شاعرانه، رویکرد عاطفی و شخصی و رویکرد چندوجهی و فاخر. این رویکردها در قالب‌های قصیده، غزل، ترکیب‌بند، مسمط، رباعی و شعر نو تبلور یافته‌است. [۲۵۳]

برخی از شاعران زبان فارسی که در سروده‌های خود به موضوعات پیرامونی فاطمه زهرا پرداخته‌اند عبارتند از: دقیقی، فردوسی، غضائری رازی، ناصر خسرو، سنایی، قوامی رازی، عطار نیشابوری، سعدی، خواجوی کرمانی، حسین واعظ کاشفی، بابا فغانی شیرازی، هلالی جغتائی، اهلی شیرازی، وحشی بافقی، محتشم کاشانی، عاشق اصفهانی، قاتانی شیرازی، جیحون یزدی، صفای اصفهانی، ادیب‌الممالک فراهانی، محمدتقی بهار، محمدحسین غروی اصفهانی، صغیر اصفهانی، مهدی الهی قمشه‌ای، شهریار، سید روح‌الله خمینی، حسن حسن‌زاده آملی، حمید سبزواری، مشفق کاشانی، محمدحسین بهجتی اردکانی، محمود شاهرخی، نصرالله مردانی، قیصر امین‌پور، سهیل محمودی، عبدالجبار

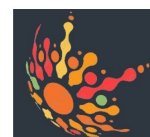
کاشانی و نیره سعیدی]. ۲۵۴]

چنان که پیش تر گفته شد، ادبیات شیعی در شعر عربی نیز با شعر حسان بن ثابت آغاز می شود. در این میان اشعاری نیز از علی بن ابی طالب در غم از دست دادن فاطمه زهرا نقل شده است. رویکردهای رایج به شعر فاطمی در ادبیات عربی عبارتند از: رویکرد روایی و تاریخی، رویکرد عاطفی، رویکرد اخلاقی، رویکرد تخیلی، رویکرد فلسفی و رویکرد روایی و سیاسی. این سروده ها به صورت پراکنده در کتاب هایی مانند مناقب آل ابی طالب، ریاض المَدح و الرِّثاء فی مَدح و رثاء النَّبی و آلِهِ الْأَطْهَار، فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ فی دیوانِ الشَّعْرِ الْعَرَبِیِّ و لِلزَّهْرَاءِ شَذَى الْكَلِمَاتِ گردآوری شده است. برخی از این شاعران ادب عرب عبارتند از: سید حَمِیری، دیکُ الْجِنِّ، مهیار دیلمی، قَتَادَةُ بنِ ادریس، شیخ حرّ عاملی، سید محمد مهدی بحر العلوم، محمدحسین غروی اصفهانی، سید صدرالدین صدر و محمدحسین

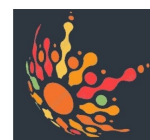
کاشف الغطاء]. ۲۵۵]

پانویس

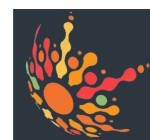
1. [Montgomery Watt, Muhammad at Mecca](#), 36.
2. [↑ Momen, An Introduction to Shi'i Islam](#), 5.
3. [↑ Hitti, Capital cities of Arab Islam](#), 33.
4. [↑ Esposito, What everyone needs](#), 80.
5. [↑ Montgomery Watt, Muhammad at Medina](#), 66.
6. [↑ Lewis, The Arabs in History](#), 43-44.
7. [↑ Madelung, The Succession to Muhammad](#), 24-27.
8. [، فرهنگ جامع نوین جلد ۲، ۱۱۹۱ «دهخدا، فاطمه»](#).
9. [↑ Shareef al-Qurashi, Fatima Az-Zahra'](#), 38.
10. [شهبیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۳۴](#).
11. [↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam](#).
12. [، دانشنامه تشیع، ۱۸۴ «جعفری، فاطمه زهرا \(سلام الله علیها\)»](#).
13. [↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam](#).
14. [↑ Welch, "Muhammad", Encyclopedia of Islam](#).
15. [۲۳-شهبیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۲۱](#).
16. [، دانشنامه تشیع، ۱۸۳ «جعفری، فاطمه زهرا \(سلام الله علیها\)»](#).
17. [، نشر دانش «پارسا، فاطمه زهرا سلام الله علیها»](#).
18. [↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam](#).
19. [↑ Shareef al-Qurashi, Fatima Az-Zahra'](#), 38.
20. [۲۸-شهبیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۲۶](#).
21. [۲۸-شهبیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۲۷](#).
22. [↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam](#).
23. [۱۲۱-۱۲۱: عاملی، الصحيح فی السیرة، ۲](#).
24. [↑ Amir-Moezzi, "Fāṭema", Iranica](#).
25. [↑ Ghadanfar, Great Women of Islam](#), 147.
26. [↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam](#).
27. [، دانشنامه تشیع، ۱۸۴ «جعفری، فاطمه زهرا \(سلام الله علیها\)»](#).
28. [۴۱۵-۴۱۶: جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۱](#).
29. [شهبیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۴۵](#).

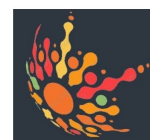
30. ↑ [دانشنامه تشیع، ۱۸۵، «جعفری، فاطمه زهرا \(سلام‌الله‌علیها\)»](#).
31. ↑ [Veccia Vaglieri, "Alī b. Abī Tālib", Encyclopedia of Islam.](#)
32. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
33. ↑ [دانشنامه تشیع، ۱۸۵، «جعفری، فاطمه زهرا \(سلام‌الله‌علیها\)»](#).
34. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
35. ↑ [Soufi, The Image of Fatima in Classical Muslim Thought, 37.](#)
36. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
37. ↑ [Veccia Vaglieri, "Alī b. Abī Tālib", Encyclopedia of Islam.](#)
38. ↑ [Nasr, "Alī", Britannica.](#)
39. ↑ [Madelung, Succession to Muhammad, 14–15.](#)
40. ↑ [۷۷-امینی، بانوی نمونه اسلام، ۷۰.](#)
41. ↑ [Veccia Vaglieri, "Alī b. Abī Tālib", Encyclopedia of Islam.](#)
42. ↑ [Soufi, The Image of Fatima in Classical Muslim Thought, 51–52.](#)
43. ↑ [۸۸-شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۴۵، ۸۶.](#)
44. ↑ [۷۰-میلانی، حدیث خطبه علی بنت ابی‌جهل، ۶۹.](#)
45. ↑ [امینی، بانوی نمونه اسلام، ۶۵.](#)
46. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
47. ↑ [Amir-Moezzi, "Fātema", Iranica.](#)
48. ↑ [Klemm, "Fātima", Ideas, images, and methods, 187–188.](#)
49. ↑ [Soufi, The Image of Fatima in Classical Muslim Thought, 59–60, 64–65, 202.](#)
50. ↑ [شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۸۶.](#)
51. ↑ [۷۶-امینی، بانوی نمونه اسلام، ۷۵.](#)
52. ↑ [۸۹-شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۸۵.](#)
53. ↑ [امینی، بانوی نمونه اسلام، ۷۵.](#)
54. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
55. ↑ [۳۹۰-۳۹۱:امینی، الغدير، ۶.](#)
56. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
57. ↑ [Ruffle, "May Fatimah Gather Our Tears", Comparative Studies of South Asia.](#)
58. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
59. ↑ [Ruffle, "May You Learn from Their Model", Persianate Studies.](#)
60. ↑ [Klemm, "Fātima bt. Muhammad", Encyclopedia of Islam.](#)
61. ↑ [Amir-Moezzi, "Fātema", Iranica.](#)
62. ↑ [Madelung, The Succession to Muhammad, 32.](#)
63. ↑ [Madelung, The Succession to Muhammad, 43.](#)
64. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
65. ↑ [شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۱۰۸.](#)
66. ↑ [شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۱۴۲.](#)
67. ↑ [Soufi, The Image of Fatima in Classical Muslim Thought, 84.](#)
68. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
69. ↑ [دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۲۳۱، «عالمزاده، ابوبکر».](#)
70. ↑ [Madelung, The Succession to Muhammad, 50–51.](#)
71. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
72. ↑ [شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا \(س\)، ۱۳۶.](#)
73. ↑ [۲۳۲-، دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۲۳۱، «عالمزاده، ابوبکر».](#)
74. ↑ [Soufi, The Image of Fatima in Classical Muslim Thought, 206.](#)
75. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
76. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
77. ↑ [۲۶-۲۸:جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۲.](#)
78. ↑ [Veccia Vaglieri, "Fatima", Encyclopedia of Islam.](#)
79. ↑ [۱۲۳-۱۲۸:عاملی، مأساة الزهراء، ۲.](#)
80. ↑ [۱۲۸-۱۳۲:عاملی، مأساة الزهراء، ۲.](#)
81. ↑ [۱۴۴-۱۴۷:عاملی، مأساة الزهراء، ۲.](#)
82. ↑ [۱۳۲-۱۴۳:عاملی، مأساة الزهراء، ۲.](#)

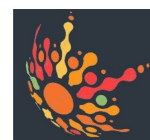
83. ↑ Shareef al-Qurashi, *Fatima Az-Zahra*, 220-222.
84. ↑ ۱۹۶-۲۰۱: عاملی، *مأساة الزهراء*، ۲.
85. ↑ ۲۱۱-۲۲۲: عاملی، *مأساة الزهراء*، ۲.
86. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
87. ↑ Shareef al-Qurashi, *Fatima Az-Zahra*, 247.
88. ↑ ۳۵۰-عاملی، *موسوعة المصطفیٰ والعتره فاطمة الزهراء (س)*، ۳۴۶.
89. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
90. ↑ Soufi, *The Image of Fatima in Classical Muslim Thought*, 126.
91. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
92. ↑ ۳۵-الهامی، *قبر گمشده*، ۲۵.
93. ↑ الهامی، *قبر گمشده*، ۳۶.
94. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
95. ↑ Madelung, "Hasan b. 'Ali b. Abi Tāleb", *Iranica*.
96. ↑ Madelung, "Hosayn b. 'Ali", *Iranica*.
97. ↑ Nasr, "'Alī", *Britannica*.
98. ↑ ، *دائرة المعارف فارسی «مصاب و اقصى»*، علی.
99. ↑ ، *قرآن پژوهی «مکاولیف، اسکندرلو و رضائی اصفهانی»*، *فاطمه در قرآن*، *خاورشناسان*.
100. ↑ ۲۱۱-۲۲۰: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۲۰.
101. ↑ ۱۵۷-۱۵۸: آلوسی، *روح المعانی*، ۲۹.
102. ↑ ۲۴۴-۲۴۵: فخر رازی، *تفسیر کبیر*، ۳۰.
103. ↑ ۴۲۱: شیوکانی، *فتح القدير*، ۵.
104. ↑ ، *بانوان شیعه «رودگر»*، *فاطمه زهرا (ع) سر ليله القدر*.
105. ↑ ، *کوثر «مطلبی و صادقی»*، *شب قدر در نگاه مفسران قرآن*.
106. ↑ ۶۳۷-۶۴۳: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۲۰.
107. ↑ ۲۴۴-۲۴۹: آلوسی، *روح المعانی*، ۳۰.
108. ↑ ۱۲۵: فخر رازی، *تفسیر کبیر*، ۳۲.
109. ↑ ۳۴۲: بیضاوی، *انوار التنزیل*، ۵.
110. ↑ ۳۵۰-۳۸۵: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۳.
111. ↑ Algar, "Āl-e 'Abā", *Iranica*.
112. ↑ ۱۸۸-۱۹۰: آلوسی، *روح المعانی*، ۳.
113. ↑ ۸۹-۹۰: فخر رازی، *التفسیر الکبیر*، ۸.
114. ↑ ۳۴۲: بیضاوی، *انوار التنزیل*، ۵.
115. ↑ ۶۰: محلی و سیوطی، *تفسیر الجلالین*، ۳.
116. ↑ ۴۶: ابن کثیر، *تفسیر القرآن العظیم*، ۲.
117. ↑ ۴۴۷-۴۴۸: ابن عطیه، *المحرر الوجیز*، ۱.
118. ↑ ۱۹۵-۱۹۶: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۱۵.
119. ↑ ۱۷۴: آلوسی، *روح المعانی*، ۱۸.
120. ↑ ۲۶۴-ابن مغازلی، *مناقب مغازلی*، ۲۶۳.
121. ↑ ۴۶۲-۴۷۷: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۱۶.
122. ↑ ۱۲-۲۰: آلوسی، *روح المعانی*، ۲۲.
123. ↑ ۵-۷: طبری، *جامع البیان*، ۲۲.
124. ↑ ۲۳۱: بیضاوی، *انوار التنزیل*، ۴.
125. ↑ ۲۱۰: فخر رازی، *التفسیر الکبیر*، ۲۵.
126. ↑ ۳۶۵-۳۷۱: ابن کثیر، *تفسیر القرآن العظیم*، ۶.
127. ↑ ۳۸۴: ابن عطیه، *المحرر الوجیز*، ۴.
128. ↑ ۳۸۲-۳۸۳: ماتریدی، *تأویلات اهل السنة*، ۸.
129. ↑ ۵۹-۷۲، ۶۸-۷۷: طباطبائی، *ترجمه تفسیر المیزان*، ۱۸.
130. ↑ ۳۰-۳۳: آلوسی، *روح المعانی*، ۲۵.
131. ↑ ۱۵-۱۷: طبری، *جامع البیان*، ۲۵.
132. ↑ ۱۶۷: فخر رازی، *التفسیر الکبیر*، ۲۷.
133. ↑ ۳۴: ابن عطیه، *المحرر الوجیز*، ۵.
134. ↑ ۱۸۳-۱۸۴: ابن کثیر، *تفسیر القرآن العظیم*، ۷.

135. ↑ ۱۶- شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا (س)، ۱۲.
136. ↑ ۱۹- شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا (س)، ۱۸.
137. ↑ کلام اسلامی، رضایی، پژوهشی در حدیث سفینه.
138. ↑ امامت پژوهی، چگینی، «اعتبارسنجی حدیث امان».
139. ↑ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۷۵ «حاج منوچهری، ثقلین، حدیث».
140. ↑ علوم حدیث «حاج رسولی، «فاطمه (س) پاره تن پیامبر».
141. ↑ رسالة الثقلین «الطیسی، ألفاظ حدیث فاطمة بضعة منی».
142. ↑ ۱۰۸-۱۰۶: متقی هندی، کنز العمال، ۱۲.
143. ↑ ۳۹- طبری، ذخائر العقبی، ۳۷.
144. ↑ ۴۰۶-۴۰۴: طبرانی، المعجم الکبیر، ۳۲.
145. ↑ ۴۴۸-۴۴۷: سیوطی، الخصائص الکبری، ۲.
146. ↑ ۱۳۳: ذهبی، سیر اعلام النبلاء، ۲.
147. ↑ ۲۰۹- ذهبی، المنتقى من منهاج الاعتدال، ۲۰۶.
148. ↑ ۴۸- ابونعیم اصفهانی، امالی، ۴۴.
149. ↑ ۱۶۶-۱۶۵: عسقلانی، المطالب العالیة، ۱۶.
150. ↑ ۵۵۸-۵۵۷: ابن حجر هتیمی، الصواعق المحرقة، ۲.
151. ↑ Klemm, "Fātima", *Ideas, images, and methods*, 193.
152. ↑ پیام زن «بشوی، «شخصیت حضرت فاطمه (س)».
153. ↑ ۴۴- طبری، ذخائر العقبی، ۴۲.
154. ↑ Klemm, "Fātima bt. Muhammad", *Encyclopedia of Islam*.
155. ↑ ۱۲۶: ذهبی، سیر اعلام النبلاء، ۲.
156. ↑ ۴۶-۴۵: ذهبی، تاریخ الاسلام، ۳.
157. ↑ ۱۳۴: ابن عساکر، تاریخ مدینة دمشق، ۴۲.
158. ↑ ۲۳: سیوطی، الدر المنثور، ۲.
159. ↑ ۴۴۱: عسقلانی، فتح الباری، ۲.
160. ↑ ۶۰: ابن کثیر، البداية و النهاية، ۲.
161. ↑ ۱۱۰: متقی هندی، کنز العمال، ۱۲.
162. ↑ ۲۲۴-۲۲۳: ابن اثیر، اسد الغابه، ۷.
163. ↑ ۴۲: ابونعیم اصفهانی، حلیة الاولیاء، ۲.
164. ↑ بانوان شیعه «اخوان صراف و حسینی شاه ترابی، «فاطمه زهرا در کلام معصومان».
165. ↑ ۶۹-۶۸: عاملی، مأساة الزهراء، ۲.
166. ↑ بانوان شیعه «اخوان صراف و حسینی شاه ترابی، «فاطمه زهرا در کلام معصومان».
167. ↑ ۸۹- المسعودی، الاسرار الفاطمية، ۶۷.
168. ↑ ۱۰۷- حسن زاده آملی، شرح فص حکمة عصمتیة، ۱۰۴.
169. ↑ ۱۰۰- المسعودی، الاسرار الفاطمية، ۹۹.
170. ↑ Amir-Moezzi, "Shi'ite Doctrine", *Iranica*.
171. ↑ Klemm, "Fātima bt. Muhammad", *Encyclopedia of Islam*.
172. ↑ فرهنگ کوثر «امانی، «مصحف فاطمه از نگاه امامان».
173. ↑ Amir-Moezzi, *The Divine Guide*, 74.
174. ↑ Shareef al-Qurashi, *Fatima Az-Zahra'*, 158.
175. ↑ ۱۳۹۴، خطبه حضرت زهرا (س) خطبه فیکیه، ۴۴.
176. ↑ سفینه «فتاحی زاده و رسولی راوندی، «اسناد و شروح خطبه ها».
177. ↑ شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا (س)، ۱۲۰.
178. ↑ ۳۳۹- عاملی، موسوعة المصطفی والعترة فاطمة الزهراء (س)، ۳۲۳.
179. ↑ سفینه «فتاحی زاده و رسولی راوندی، «اسناد و شروح خطبه ها».
180. ↑ شهیدی، زندگانی فاطمه زهرا (س)، ۱۴۶.
181. ↑ بنات «بشوی، «آیه تطهیر و جایگاه حضرت زهرا».
182. ↑ علوم حدیث «ترکمانی، «حدیث لوح فاطمه (س)».
183. ↑ Klemm, "Fātima bt. Muhammad", *Encyclopedia of Islam*.
184. ↑ مبلغان «حسینی، «دعا در رفتار و گفتار فاطمه».
185. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
186. ↑ Calmard, "Fātema", *Iranica*.
187. ↑ Amir-Moezzi, "Fātema", *Iranica*.

188. ↑ Amir-Moezzi, "Fāṭema", *Iranica*.
189. ↑ Klemm, "Fāṭima bt. Muhammad", *Encyclopedia of Islam*.
190. ↑ «مطالعات راهبردی زنان» معارف، «سیمای حضرت زهرا (س)».
191. ↑ «بنیات» مرادی، «نقد و معرفی: بانوی برتر».
192. ↑ «مطالعات راهبردی زنان» معارف، «سیمای حضرت زهرا (س)».
193. ↑ Esposito, *Islam: The Straight Path*, 112.
194. ↑ «پژوهشنامه حکمت و فلسفه اسلامی» موسوی نژاد، «زیدیه».
195. ↑ «پژوهشنامه حکمت و فلسفه اسلامی» طالب مشاری، «التعرف علی زیدیه البین».
196. ↑ Veccia Vaglieri, "Fatima", *Encyclopedia of Islam*.
197. ↑ Esposito, *Islam: The Straight Path*, 112.
198. ↑ Nasr, "Alī", *Britannica*.
199. ↑ Amir-Moezzi, "Fāṭema", *Iranica*.
200. ↑ Amir-Moezzi, "Fāṭema", *Iranica*.
201. ↑ Momen, "Women iii. In Shi'ism", *Iranica*.
202. ↑ Bar-Asher, "Hayya 'Alā Kayr Al-'Amal", *Iranica*.
203. ↑ ۲۰۷-کورین، ارض ملکوت، ۱۹۵.
204. ↑ Algar, "Čahārdah Ma'sūm", *Iranica*.
205. ↑ Shayegan, *Henry Corbin*, 50.
206. ↑ Madelung, *The Succession to Muhammad*, 14-15.
207. ↑ Howard, "Ahl-e Bayt", *Iranica*.
208. ↑ ۳۶۹-المسعودی، الاسرار الفاطمیه، ۳۶۲.
209. ↑ ۲۷۶-امینی، فاطمه زهرا (س)، ۲۵۵.
210. ↑ «بانوان شیعه» غروی نائینی و همدانیان، «فاطمه مرضیه در اندیشه فلسفی».
211. ↑ Massignon, «La Mubāhala», *École pratique*.
212. ↑ Calmard, "Fāṭema", *Iranica*.
213. ↑ ۷۲-کورین، ارض ملکوت.
214. ↑ ۲۰۷-کورین، ارض ملکوت، ۱۹۵.
215. ↑ Calmard, "Fāṭema", *Iranica*.
216. ↑ ۲۰۹، ۵۱-کورین، ارض ملکوت.
217. ↑ ۲۱۰-کورین، ارض ملکوت، ۲۰۹.
218. ↑ «بانوان شیعه» غروی نائینی و همدانیان، «فاطمه مرضیه در اندیشه فلسفی».
219. ↑ Zinner, *Christianity and Islam*, 211-212, 257-258, 268.
220. ↑ Thurkill, *Chosen among Women*, Introduction.
221. ↑ Thurkill, *Chosen among Women*, Introduction.
222. ↑ Amir-Moezzi, "Fāṭema", *Iranica*.
223. ↑ Modarressi, *Tradition and Survival*, 82-88.
224. ↑ Sachedina, *Islamic messianism*, 54-55.
225. ↑ Reeves, *Muhammad in Europe*, 6-7.
226. ↑ Nasr, "Muhammad", *Britannica*.
227. ↑ ۳۶: جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۱.
228. ↑ Zeitlin, *The Historical Muhammad*, 1-2.
229. ↑ ۱۱۸-: دائرةالمعارف اسلامی، «مؤذن حامی»، «ابن هشام، ابو محمد عبدالمملک».
- ۱۱۹.
230. ↑ Nigosian, *Islam: Its History*, 6.
231. ↑ Donner, *Narratives of Islamic Origins*, 132.
232. ↑ ۴۰: جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۱.
233. ↑ Nigosian, *Islam: Its History*, 6.
234. ↑ Montgomery Watt, *Muhammad at Mecca*, 14.
235. ↑ ۵۹: جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۱.
236. ↑ Montgomery Watt, *Muhammad at Mecca*, 14.
237. ↑ ۳۷۰-۳۷۳: دائرةالمعارف اسلامی، ۱۰ «بهرامیان»، «انساب الاشراف».
238. ↑ ۱۲۵-۱۲۷: جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام، ۱.
239. ↑ ۹۱: دائرةالمعارف اسلامی، ۴ «پاکتچی»، «ابن شهر آشوب».

240. [آینه پژوهش، «جعفریان، نگاه‌های گذرا به تاریخ‌نگاری در فرهنگ تشیع](#) ↑
241. [۵۶۸-۵۷۰: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
242. [۵۶۵: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
243. [۵۶۶-۵۶۷: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
244. [Fitzpatrick and Walker, Muhammad in History, 185.](#) ↑
245. [۷۵-۸۴، ۶۹-۷۴، ۶۸، ۹-۷۴: موجد ابطحی، نهضت فاطمه، ۱](#) ↑
246. [۵۶۱: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
247. [۵۶۱-۵۶۵: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
248. [۵۶۵-۵۶۸: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
249. [۵۶۸-۵۷۱: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
250. [۵۷۱-۵۷۲: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
251. [۵۷۲-۵۷۳: دانشنامه فاطمی، ۲ «معموری، کتاب‌شناسی فاطمه \(س\)](#) ↑
252. [Klemm, "Fātima bt. Muhammad", Encyclopedia of Islam.](#) ↑
253. [۴۸۳-: دانشنامه فاطمی، ۲ «بصری و شفیعیان، فاطمه \(س\) در شعر فارسی](#) ↑
- ۴۸۶.
254. [۴۸۹-: دانشنامه فاطمی، ۲ «بصری و شفیعیان، فاطمه \(س\) در شعر فارسی](#) ↑
- ۵۱۲.
255. [۵۱۶-: دانشنامه فاطمی، ۲ «محمدرضایی و واصلی، فاطمه \(س\) در شعر عربی](#) ↑
- ۵۵۷.

منابع

فارسی و عربی

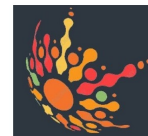
- ج. ۳. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- ج. ۱۸. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- ج. ۲۲. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- ج. ۲۵. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- ج. ۲۹. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- ج. ۳۰. بیروت: دار . [روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و سبع المثانی، آلوسی، شهاب‌الدین](#) .
احیاء التراث العربی
- بنا، محمد ابراهیم؛ عاشور، محمد احمد؛ فاید، محمد . [ابن اثیر، عزالدین علی بن محمد](#) .
ج. ۷. بیروت: دار احیاء التراث العربی . [اسد الغایة فی معرفة الصحابة](#) . عبدالوهاب، ویراستاران
- [فتح الباری](#) . شاهین، محمد عبدالسلام، ویراستار . (۱۴۲۴) [ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی](#) .
۲-۷۴۵۱-۲ [شایک](#) . ج. ۲. بیروت: دارالکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون . [شرح صحیح البخاری](#) .
۳-۳۴۹۹-۳
- الشثری، سعد بن ناصر بن عبدالعزیز . (۱۴۲۰) [ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی](#) .
ج. ۱۶. دارالعاصمة للنشر والتوزیع - دارالغیت للنشر . [المطالب العالیة نزوائد المسانید الثمانية](#) . ویراستار
والتوزیع
- التركي، عبدالرحمن بن عبدالله؛ الخراط، کامل محمد . (۱۴۱۷) [ابن حجر هیتمی، احمد بن محمد](#) .
ج. ۲. بیروت: مؤسسه الرسالة . [الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع و الزندقه](#) . ویراستاران
- [تاریخ مدینه دمشق و ذکر فضلها و](#) . شیری، علی، ویراستار . (۱۴۱۵) [ابن عساکر، علی بن حسن](#) .
ج. ۴۲. بیروت: دارالفکر . [تسمیة من حلها من الأمثال، أو اجتناب بنواحبها من واردیها وأهلها](#)
- [المحرر الوجیز](#) . محمد، عبدالسلام عبدالشافی، ویراستار . (۱۴۲۲) [ابن عطیه، عبدالحق بن غالب](#) .
ج. ۱. به کوشش جمال طلبه. بیروت: دارالکتب العلمیة، منشورات محمد علی . [فی تفسیر الکتاب العزیز](#) .
۲-۷۴۵۱-۳۲۱۱-۳ [شایک](#) . بیضون
- [المحرر الوجیز](#) . محمد، عبدالسلام عبدالشافی، ویراستار . (۱۴۲۲) [ابن عطیه، عبدالحق بن غالب](#) .
ج. ۴. به کوشش جمال طلبه. بیروت: دارالکتب العلمیة، منشورات محمد علی . [فی تفسیر الکتاب العزیز](#) .
۲-۷۴۵۱-۳۲۱۱-۳ [شایک](#) . بیضون

- المحرّر الوجيز .محمد، عبدالسلام عبدالشافي، ویراستار. (۱۴۳۲) ابن عطيه، عبدالحق بن غالب ج. ۵. به کوشش جمال طلبه. بيروت: دارالکتب العلمیّة، منشورات محمد علی .فی تفسیر الکتاب العزیز ۱-۳-۲۳۱۱-۷۴۵۱-۲ شایک .بیضون
- ج. ۲. البداية و النهاية .شحاده، خليل، ویراستار. (۱۹۶۶) ابن کنیر قرشی، اسماعیل بن عمر .بیروت: دارالفکر
- تفسیر .شمس الدین، محمدحسین، ویراستار. (۱۴۱۹) ابن کنیر قرشی، اسماعیل بن عمر ج. ۲. بيروت: دارالکتب العلمیّة، منشورات محمد علی بیضون. القرآن العظیم
- تفسیر .شمس الدین، محمدحسین، ویراستار. (۱۴۱۹) ابن کنیر قرشی، اسماعیل بن عمر ج. ۶. بيروت: دارالکتب العلمیّة، منشورات محمد علی بیضون. القرآن العظیم
- تفسیر .شمس الدین، محمدحسین، ویراستار. (۱۴۱۹) ابن کنیر قرشی، اسماعیل بن عمر ج. ۷. بيروت: دارالکتب العلمیّة، منشورات محمد علی بیضون. القرآن العظیم
- مناقب الإمام علی بن ابی طالب علیه السلام (مناقب) .(۱۴۳۴) ابن مغازلی، علی بن محمد .بیروت: دارالأضواء. مغازلی
- طنطا: امالی .ابن غازی، ساعد بن عمر، ویراستار. (۱۴۱۰) ابونعیم اصفهانی، احمد بن عبدالله .دارالصحابه للتراث
- حلیة الاولیاء و طبقات .ابونعیم اصفهانی، احمد بن عبدالله. حوت، کمال یوسف، ویراستار ج. ۲. قاهره: دار أم القرى. الاصفاء
- فاطمه زهرا علیها السلام .(پاییز ۱۳۸۷) اخوان صراف، زهرا؛ حسینی شاه ترابی، سید مرتضی ۲۳-۴۴: (۱۷) قم. بانوان شیعه. «در کلام معصومان
- ۱-۲-۵۸۳۳-۰۱-۹۶۴ شایک .قم: مکتب اسلام. قبر گمشده. (۱۳۷۹) الهامی، داود
- ۵۹-۵۰: (۸) قم. فرهنگ کوثر. «مصحف فاطمه از نگاه امامان» .(آبان ۱۳۷۶) امانی، محمدحسین
- ۷-۱۲-۰۱۲-۹۶۴-۹۷۸ شایک .قم: شفق. بانوی نمونه اسلام. (۱۳۶۹) امینی، ابراهیم
- ج. ۶. بيروت: مؤسسة الاعلمی للمطبوعات. الغدیر .(۱۹۹۴) امینی، عبدالحسین
- تهران: استقلال. فاطمه زهرا علیها السلام. (۱۳۷۶) امینی، عبدالحسین
- آیه تطهیر و جایگاه حضرت زهرا (س) از دیدگاه اهل .(زمستان ۱۳۸۶) بشوی، محمد یعقوب ۱۱۴-۱۴۱: (۴) قم. بینات (مؤسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام). «سنت
- شخصیت حضرت فاطمه (س) از درجه منابع اهل .(مرداد ۱۳۸۴) بشوی، محمد یعقوب ۳۰-۳۵: (۱۶۱) قم. پیام زن. «سنت
- دانشنامه .«فاطمه (س) در شعر فارسی». (۱۳۹۳) بصیری، محمدصادق؛ شفیعیان، جواد ۱۰۸-۹۷۸-۶۰۰-۱ شایک .سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی. ج. ۲. تهران فاطمی ۱-۲۲۵-۱.
- مرکز: ج. ۱۰. تهران. دائرةالمعارف بزرگ اسلامی .«انساب الاشراف». (۱۳۸۰) بهرامیان، علی ۵-۷۰۲۵-۹۶۴ شایک .دائرةالمعارف بزرگ اسلامی
- انوار التنزیل و اسرار .مرعشلی، محمد عبدالرحمن، ویراستار. (۱۴۱۸) بیضاوی، عبدالله بن عمر ج. ۴. بيروت: دار احیاء التراث العربی. التأویل
- انوار التنزیل و اسرار .مرعشلی، محمد عبدالرحمن، ویراستار. (۱۴۱۸) بیضاوی، محمد بن عمر ج. ۵. بيروت: دار احیاء التراث العربی. التأویل
- نشر دانش. «فاطمه زهرا سلام الله علیها در آثار خاورشناسان» .(بهار ۱۳۸۵) پارسا، فروغ ۸-۱۴: (۱۱۲) تهران
- مرکز: ج. ۴. تهران. دائرةالمعارف بزرگ اسلامی .«ابن شهر آشوب». (۱۳۷۰) یاکنجی، احمد ۴-۲۹-۷۰۲۵-۹۶۴ شایک .دائرةالمعارف بزرگ اسلامی
- حدیث لوح فاطمه (س) و نکته های در شرح .(زمستان ۱۳۷۶) ترکمانی، حسین علی ۲۵۸-۲۴۵: (۶) قم. علوم حدیث. «آن
- ج. ۱۲. تهران: نشر شهید. دائرةالمعارف تشیع .«فاطمه». (۱۳۸۶) جعفری، سید محمد مهدی ۰-۳۳-۶۹۱۹-۹۶۴ شایک .سعید محبی
- ۴-۴۳-۷۵۲۸-۹۶۴ شایک .ج. ۱. قم: دلیل ما. تاریخ سیاسی اسلام. (۱۳۸۲) جعفریان، رسول
- ۴-۴۳-۷۵۲۸-۹۶۴ شایک .ج. ۲. قم: دلیل ما. تاریخ سیاسی اسلام. (۱۳۸۲) جعفریان، رسول
- آینه پژوهش. «نگاهی گذرا به تاریخ نگاری در فرهنگ تشیع» .(آذر و دی ۱۳۷۵) جعفریان، رسول ۲-۱۵: (۴۱) قم
- اعتبارسنجی «حدیث امان» در روایات اهل .(پاییز ۱۳۹۳) چگینی، رسول ۱۷۶-۱۴۷: (۱۵) قم. امامت پژوهی. «سنت

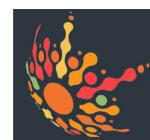
- در باره حدیث «فاطمه (س) باره تن پیامبر گرامی». (زمستان ۱۳۸۱) حاج رسولی، محمد. ۳۱-۴۶: (۲۶) قم. علوم حدیث. «ص».
- ج. ۱۷. دائرة المعارف بزرگ اسلامی. «ثقلین، حدیث». (۱۳۸۸) حاج منوچهری، فرامرز. ۶۹-۷۰-۷۱-۹۶۴-۹۷۸: شایک. مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی. تهران.
- قم: الف. لام. شرح فص حکمة عصمتیه فی کلمة فاطمیه. (۱۳۹۰) حسین زاده آملی، حسین. میم.
- قم. مبلغان. «دعا در رفتار و گفتار فاطمه زهرا (ع)». (تیر و مرداد ۱۳۸۵) حسینی، سید جواد. ۱۱-۳۰: (۸۰).
- تاریخ الاسلام و وفیات. تدمری، عمر عبدالسلام، ویراستار. (۱۴۰۹) ذهبی، شمس الدین. ج. ۳. بیروت: دارالکتب العربی. المشاهیر و الاعلام.
- ج. ۲. بیروت: سیر اعلام النبلاء. ارنالووط، شعیب، ویراستار. (۱۴۱۴) ذهبی، شمس الدین. مؤسسه الرسالة.
- المنتقى من منهاج الاعتدال فی نقض کلام. ذهبی، شمس الدین. الخطیب، محب الدین، ویراستار. اهل الرقص و الاعتزال.
- ۹۵- (۸۴) قم. کلام اسلامی. «پژوهشی در حدیث سفینه». (زمستان ۱۳۹۱) رضایی، غلامرضا. ۱۲۸.
- قم. بانوان شیعه. «فاطمه زهرا (ع) سر لیلۃ القدر». (تابستان ۱۳۸۴) رودگر، محمدجواد. ۲۵۲-۲۲۵: (۴).
- ج. ۲. بیروت: دارالکتب العلمیة. الخصائص الکبری. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر.
- ج. ۲. مکتبه آیت الله العظمی. الدر المنثور. (۱۴۰۴) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر. المرعشی النجفی.
- ج. ۵. دمشق: دار ابن کثیر. فتح القدير. (۱۴۱۴) شوکانی، محمد.
- تهران: دفتر نشر فرهنگ. زندگانی فاطمه زهرا (س). (۱۳۹۴) شهیدی، سید جعفر. ۳۱۷-۵-۳۱۷-۶-۹۶۴-۹۷۸: شایک. اسلامی.
- پژوهش نامه حکمت و «التعرف علی زبدية النمن». (بهار ۱۳۸۲) طالب مشاری، سید یحیی. ۱۱۳-۱۱۲: (۵) قم. فلسفه اسلامی.
- ج. ۳. ترجمه سید محمدباقر موسوی. المیزان فی تفسیر القرآن. طباطبائی، سید محمدحسین. همدانی. قم: دارالعلم.
- ج. ۱۵. ترجمه سید محمدباقر موسوی. المیزان فی تفسیر القرآن. طباطبائی، سید محمدحسین. همدانی. قم: دارالعلم.
- ج. ۱۶. ترجمه سید محمدباقر موسوی. المیزان فی تفسیر القرآن. طباطبائی، سید محمدحسین. همدانی. قم: دارالعلم.
- ج. ۱۸. ترجمه سید محمدباقر موسوی. المیزان فی تفسیر القرآن. طباطبائی، سید محمدحسین. همدانی. قم: دارالعلم.
- ج. ۲۰. ترجمه سید محمدباقر موسوی. المیزان فی تفسیر القرآن. طباطبائی، سید محمدحسین. همدانی. قم: دارالعلم.
- ج. ۲۲. به. المعجم الکبر. سلفی، حمدی عبدالمجید، ویراستار. طبرانی، سلیمان بن احمد. کوشش ریاض عبدالله الهادی. قاهره: مکتبه ابن تیمیة.
- قاهره: مکتبه. ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی. (۱۳۵۶) طبری، محب الدین احمد بن عبدالله. القدسی.
- ج. ۲۲. بیروت: دارالمعرفة. جامع البیان فی تفسیر القرآن. (۱۴۱۳) طبری، محمد بن جریر.
- ج. ۲۵. بیروت: دارالمعرفة. جامع البیان فی تفسیر القرآن. (۱۴۱۳) طبری، محمد بن جریر.
- تحقیقات: الفاظ حدیث فاطمه بضعة. (رجب ۱۴۱۷ - ذی الحجة ۱۴۱۷) الطیبی، محمدجعفر. تاریخ. ۱۸۶-۱۸۲: (۲۰-۱۹) قم. رسالة الثقلین. «منی و موارد نقله عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم - ۲» (کمک) را بررسی کنید = تا ریخ اوارد شده در
- ج. ۵. تهران. دائرة المعارف بزرگ اسلامی. «ابوبکر». (۱۳۷۸) عالمزاده، هادی. ۴۰-۴۱-۷۰-۹۶۴: شایک. بزرگ اسلامی.
- ج. ۲. بیروت: الصحيح من سيرة النبي الاعظم (ص). (۱۴۱۹) عاملی، سید جعفر مرتضی. دارالسیره.
- ج. ۲. بیروت: مأساة الزهراء عليها السلام، شبهات و ردود. (۱۴۱۸) عاملی، سید جعفر مرتضی. دارالسیره.
- قم: موسوعة المصطفى والعترة فاطمة الزهراء (س). (۱۴۱۵) عاملی، سید جعفر مرتضی. الهادی.
- فاطمه مرضیه علیها السلام در اندیشه. (بهار ۱۳۸۹) غروی نائینی، زهله؛ همدانیان، فاطمه. ۵۶-۲۷: (۲۳) قم. بانوان شیعه. «فلسفی هانری کرین».

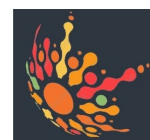
- اسناد و شروح خطبه‌های». (زمستان ۱۳۹۳) فتاحی‌زاده، فتحیه؛ رسولی‌راوندی، محمدرضا ۱۱-۲۴: (۴۵) تهران، سفینه. «حضرت زهرا سلام الله علیها
- تفسیر الفخر الرازی المشتهر بالتفسیر الکبیر و مفاتیح الغیب (۱۴۲۳) فخر رازی، محمد بن عمر ج. ۸. به کوشش مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی. بیروت: دارالفکر
- تفسیر الفخر الرازی المشتهر بالتفسیر الکبیر و مفاتیح الغیب (۱۴۲۳) فخر رازی، محمد بن عمر ج. ۲۵. به کوشش مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی. بیروت: دارالفکر
- تفسیر الفخر الرازی المشتهر بالتفسیر الکبیر و مفاتیح الغیب (۱۴۲۳) فخر رازی، محمد بن عمر ج. ۲۷. به کوشش مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی. بیروت: دارالفکر
- تفسیر الفخر الرازی المشتهر بالتفسیر الکبیر و مفاتیح الغیب (۱۴۲۳) فخر رازی، محمد بن عمر ج. ۳۰. به کوشش مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی. بیروت: دارالفکر
- تفسیر الفخر الرازی المشتهر بالتفسیر الکبیر و مفاتیح الغیب (۱۴۲۳) فخر رازی، محمد بن عمر ج. ۳۲. به کوشش مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی. بیروت: دارالفکر
- ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۳۵۹-۱-۷ شایک. ترجمه انشاءالله رحمتی. تهران: سوفیا. ارض ملکوت. (۱۳۹۵) کورین، هانی
- ج. ۸. بیروت: تأویلات اهل السنة. باسلام، مجدی، ویراستار. (۱۴۳۶) ماتریدی، محمد بن محمد ۲-۷۴۵۱-۴۷۱۶-۱ شایک. دارالکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون
- حیانی، بکری؛ سقا، صفوه. (۱۴۰۹) متقی هندی، علاءالدین علی بن حسام‌الدین ج. ۱۲. بیروت: مؤسسة الرسالة. کنز العقال فی سنن الاقوال والافعال. ویراستاران
- ج. ۳. بیروت: مؤسسة النور. تفسیر الجلالین. (۱۴۱۶) محلی، جلال‌الدین؛ سیوطی، جلال‌الدین للمطبوعات
- دانشنامه «فاطمه (س) در شعر عربی». (۱۳۹۳) محمدرضایی، علیرضا؛ واصلی، عالی‌سادات ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۲۳۵-۱ شایک. سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی: ج. ۲. تهران فاطمی ۲۳۵-۱.
- نقد و معرفی: بانوی برتر (کاوشی در شخصیت بانوی اسلام)». (زمستان ۱۳۸۶) مرادی، محمد بینات (مؤسسه «فاطمه زهرا (س) کمتر ناگفته‌های مفسران نامور اهل سنت درباره فاطمه (س)» ۱۶۹-۱۵۲: (۴) قم. معارف اسلامی امام رضا علیه‌السلام
- ۱-۱۷-۱-۹۶۴-۶۳۰۱ شایک. قم: زائر. الاسرار الفاطمیه. (۱۴۳۰) المسعودی، محمدفاضل
- جلد ۲ فرهنگ جامع نوین «فاطمه». (۱۳۹۵) دهخدا، علی‌اکبر
- دائرةالمعارف فارسی «علی». [۱۳۵۶] (۱۳۸۱) ویراستاران مصاحب، غلامحسین؛ اقصی، رضا ۹۶۴-۳۰۳-۰۴۴-X شایک. مؤسسه انتشاراتی امیرکبیر، سازمان کتاب‌های حبیبی: ج. ۲. تهران
- کوثر. «شب قدر در نگاه مفسران قرآن». (تابستان ۱۳۹۰) مطلبی، مسعود؛ صادقی، مجید ۲۱-۳۲: (۳۹) اصفهان
- سیمای حضرت زهرا سلام الله علیها در روایات اهل». (بهار ۱۳۸۷) معارف، مجید ۲۵-۶۷: (۳۹) تهران. مطالعات راهبردی زنان. تسنن
- سازمان: ج. ۲. تهران. دانشنامه فاطمی. «(کتاب‌شناسی فاطمه (س)» (۱۳۹۳) معموری، علی ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۲۳۵-۱ شایک. انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- بهار و تابستان (مک‌اولف، جین دمن؛ اسکندرو، محمدجواد؛ رضائی اصفهانی، محمدعلی ۶۵-۹۸: (۴) قم. قرآن‌پژوهی خاورشناسان. «فاطمه در قرآن». (۱۳۸۷)
- نهضت فاطمیه و شمه‌ای از کرامات فاطمه زهرا علیها‌السلام. (۱۳۸۲) موحّد ابطحی، حجت ۹۶۴-۷۷۹۲-۱۳-۱ شایک ج. ۱. قم: حبل المتین
- دائرةالمعارف بزرگ «ابن هشام، ابو محمد عبدالملک». (۱۳۷۸) مؤذن جامی، محمدمهدی ۹۶۴-۷۰۲۵-۲۰-۱ شایک. مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی: ج. ۵. تهران. اسلامی
- از ظهور تا تأسیس حکومت». (بهار و تابستان ۱۳۸۴) موسوی‌نژاد، سید علی ۲۵۱-۲۶۸: (۱۳-۱۴) قم. پژوهش‌نامه حکمت و فلسفه اسلامی. «زبیدی
- سلسله اعرف الحق تعرف اهله: حدیث خطبة علی بنت ابی‌جهل. (۱۴۳۹) میلانی، سید علی قم: حقائق
- ترجمه ناصر مکارم شیرازی. قم: سازمان اوقاف و امور. خطبه حضرت زهرا (خطبه فدکیه) ۱۳۹۴. خیریه

انگلیسی

- Algar, H (1984). "Āl-e 'Abā". Encyclopædia Iranica (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.

- Algar, H (1990). "Čahārdah Ma 'šūm". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 25 August 2017.
- Amir-Moezzi, Mohammad Ali (2016). *The Divine Guide in Early Shi'ism: The Sources of Esotericism in Islam* (به انگلیسی). Translated by David Streight. New York: SUNY Press.
- Amir-Moezzi, Mohammad Ali (1999). "Fāṭema i. In History and Shi 'ite Hagiography". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.
- Amir-Moezzi, Mohammad Ali (2005). "Shi 'ite Doctrine". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 25 August 2017.
- Bar-Asher, Meir M. (2003). "Hayya 'Alā Kayr Al- 'Amal". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 25 August 2017.
- Calmard, Jean (1999). "Fāṭema ii. In Myth, Folklore, and Popular Devotion". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.
- Donner, Fred (1998). *Narratives of Islamic Origins: The Beginnings of Islamic Historical Writing* (به انگلیسی). Princeton: Darwin Press.
- Esposito, John L. (1998). *Islam: The Straight Path* (به انگلیسی). Oxford: Oxford University Press.
- Esposito, John L. (2002). *What everyone needs to know about Islam* (به انگلیسی). Oxford: Oxford University Press.
- Fitzpatrick, Coeli; Walker, Adam Hani (2014). *Muhammad in History, Thought, and Culture: An Encyclopedia of the Prophet of God* (به انگلیسی). Vol. 2. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Ghadanfar, Mahmood Ahmad (2001). *Great Women of Islam* (به انگلیسی). Riyadh: Darussalam.
- Hitti, Philip Khûri (1973). *Capital cities of Arab Islam* (به انگلیسی). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Howard, I. K. A. (1984). "Ahl-e Bayt". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 25 August 2017.
- Klemm, Verena (2005). "IMAGE FORMATION OF AN ISLAMIC LEGEND: Fatima, The daughter of The Prophet Muhammad". In Sebastian Günther (ed.). *Ideas, Images, and Methods of Portrayal: Insights into Classical Arabic Literature and Islam* (به انگلیسی). Leiden: Brill.
- Klemm, Verena (2016). "Fāṭima bt. Muḥammad". *Encyclopaedia of Islam* (به انگلیسی) (3rd ed.). Leiden: E. J. Brill.
- Lewis, Bernard (1993). *The Arabs in History* (به انگلیسی). Oxford: Oxford University Press.
- Madelung, Wilferd (2004). "Ḥasan b. 'Ali b. Abi Ṭāleb". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.
- Madelung, Wilferd (2004). "Ḥosayn b. 'Ali". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.
- Madelung, Wilferd (2004). *The Succession to Muhammad: A Study of the Early Caliphate* (به انگلیسی). Cambridge: Cambridge University Press.
- Massignon, Louis (1942). "*La Mubāhala. Étude sur la proposition d'ordalie faite par le prophète Muhammad aux chrétiens Balhārith du Najrān en l'an 10/631 à Médine*". *École pratique des hautes études, Section des sciences religieuses* ۳۶-۵: (۴). (به انگلیسی).
- McAuliffe, Jane Dammen (2002). "Fāṭima". *Encyclopaedia of the Qurān* (به انگلیسی). Vol. 2. Leiden: Brill.
- Modarressi, Hossein (2003). *Tradition and survival: a bibliographical survey of early Shi'ite literature* (به انگلیسی). Vol. 1. London: Oneworld.
- Momen, Moojan (1987). *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism* (به انگلیسی). New Haven: Yale University Press.
- Momen, Moojan (2011). "Women iii. In Shi 'ism". *Encyclopædia Iranica* (به انگلیسی). Retrieved 25 August 2017.
- Montgomery Watt, William (1953). *Muhammad at Mecca* (به انگلیسی). Oxford: Oxford University Press.
- Montgomery Watt, William (1956). *Muhammad at Medina* (به انگلیسی). Oxford: Oxford University Press.
- Nasr, Seyyed Hossein (2012). "'Alī". *Encyclopædia Britannica* (به انگلیسی). Retrieved 8 August 2017.
- Nasr, Seyyed Hossein (2017). "Muhammad". *Encyclopædia Britannica* (به انگلیسی). Retrieved 20 September 2017.

- Nigosian, Solomon A. (2004). *Islam: its history, teaching, and practices* (به انگلیسی). Bloomington: Indiana University Press.
- Reeves, Minou (2003). *Muhammad in Europe: A Thousand Years of Western Myth-Making* (به انگلیسی). New York: NYU Press.
- Ruffle, Karen G. (2010). *"May Fatimah Gather Our Tears: The Mystical and Intercessory Powers of Fatimah al-Zahra in Indo-Persian, Shi'i Devotional Literature and Performance"*. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* (به انگلیسی) ۳۹۷-۳۸۶: (۳۰).
- Ruffle, Karen G. (2011). *"May You Learn from Their Model: The Exemplary Father-Daughter Relationship of Mohammad and Fatima in South Asian Shi'ism"*. *Persianate Studies* (به انگلیسی) ۲۹-۱۲: (۴).
- Sachedina, Abdulaziz Abdulhussein (1981). *Islamic Messianism: The Idea of Mahdi in Twelver Shi'ism* (به انگلیسی). Albany, New York: SUNY Press.
- Shareef al-Qurashi, Baqir (2006). *The Life of Fatima Az-Zahra'* (به انگلیسی). Qom: Ansariyan.
- Shavegan, Daryush (2011). *Henry Corbin: Penseur de l'islam spirituel* (به انگلیسی). Albin Michel.
- Soufi, Denise L. (1997). *The Image of Fatima in Classical Muslim Thought*, PhD dissertation (به انگلیسی). Princeton University Press.
- Thurlkill, Mary F. (2008). *Chosen among Women: Mary and Fatima in Medieval Christianity and Shi'ite Islam* (به انگلیسی). University of Notre Dame Press.
- Van Donzel, E (1994). "Fatima". *Islamic Desk Reference: compiled from the The Encyclopaedia of Islam* (به انگلیسی). Brill.
- Veccia Vaglieri, Laura (1986). "Alī b. Abī Ṭālib". *Encyclopaedia of Islam* (به انگلیسی). Vol. 1 (2nd ed.). Leiden: E. J. Brill.
- Veccia Vaglieri, Laura (1991). "Fatima". *Encyclopaedia of Islam* (به انگلیسی). Vol. 2 (2nd ed.). Leiden: E. J. Brill.
- Welch, Alford T. (1993). "Muḥammad". *Encyclopaedia of Islam* (به انگلیسی). Vol. 7 (2nd ed.). Leiden: E. J. Brill.
- Zeitlin, Irving M. (2007). *The Historical Muhammad* (به انگلیسی). Cambridge: Polity.
- Zinner, Samuel (2010). *Christianity and Islam: Essays on Ontology and Archetype* (به انگلیسی). The Matheson Trust.